

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 9 (563)

UNIVERSITETINIO UGDYMO PERTVARKA

Būtina nustatyti proporciją tarp valstybei reikalingų specialistų

Vis dažniau kalbame apie aukštojo mokslo pokyčius ir ateities perspektyvas. „Visada reikėjo, o šiandien tiesiog būtina Lietuvos aukštajam mokslui užimti solidžias pozicijas pasauliniame aukštojo mokslo kontekste“, – sako Lietuvos universitetų rektorių konferencijos (LURK) prezidentas, 60-metį tuoj minėsiančio Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) rektorius Alfonsas Daniūnas. Su rektoriumi kalbamės apie artėjančias reformas, universitetų ir kolegijų tinklo racionalizavimą, technologijos mokslų padėtį, visuotinį skaitmeninimą ir ateities universitetus.

– Antrąjį kartą einate LURK prezidento pareigas. Kokius pagrindinius aukštojo mokslo iššūkius įžvelgiate ir kokių pokyčių galime tikėtis artimiausiu metu?

– Aukštasis mokslas yra itin svarbi visuomenei sritis, todėl jo kokybė yra aktualus klausimas plačiam žmonių ratui. Kaip ir bet kuri kita sritis, taip ir aukštasis mokslas kartais turi būti reformuojamas. Turi būti priimami sprendimai, padedantys siekti geresnių rezultatų. Per nepriklausomybės metus reformų buvo daug, bet turbūt prie jų grįžti nereikėtų. Visada reikėjo, o šiandien tiesiog būtina, kad Lietuvos aukštasis mokslas užimtų solidžias pozicijas pasauliniame aukštojo mokslo kontekste: tiek studijų kokybe, tiek moksliniais pasiekimais. Deja, bet dabar ne visos institucijos, kuriose teikiamas aukštasis mokslas, tenkina kokybės reikalavimus.

Pirmiausia reikia išgryninti kolegijų ir universitetų sektorius, apibrėžti jų paskirtį ir lūkesčius. Tai galima pasiekti, surašius aiškius kokybinius reikalavimus, o jie siejasi ir su dabar aktualiu aukštųjų mokyklų jungimu. Panašu, kad Lietuva rengia tokią strategiją, jai pritaria ir Lietuvos universitetų rektorių konferencija. Dėl demografinės situacijos studentų skaičius mažės dar keletą metų. Aukštoji mokykla, turinti kelis šimtus studentų, negali pasiūlyti labai geros mokslo kokybės. Mums tikrai laikas koncentruoti studentus, mokslines pajėgas ir kilti aukštyn.

– Palaikote idėją, kad aukštosioms mokykloms reikia jungtis?

– Esu už aukštus studijų kokybės ir mokslo pasiekimų kriterijus. Jeigu aukštoji mokykla juos tenkina, tai galima elgtis laisva valia – jungtis arba ne. Tačiau jei šių kriterijų aukštojo mokslo įstaiga užtikrinti negali, lieka du keliai – arba jungtis, arba išnykti iš rinkos. Lietuvoje veikiančių 47 aukštųjų mokyklų yra tikrai daug.

– Galbūt VGTU taip pat planuoja panašius veiksmus?

– VGTU pagal savo studijų programų įvairovę ir atliekamus tyrimus turi itin ryškų profilį Lietuvoje. Esame gerai įvertinti tarptautiniu mastu, todėl VGTU, kaip savarankiško universiteto, buvimas Lietuvai yra svarbus.

– Vis dažniau kalbama, kad reikėtų sumažinti socialinių mokslų studentų skaičių ir orientotis į technologijos mokslus. Ar pritariate tam? Koks turėtų būti balansas tarp technologijos, socialinių ir kitų sričių mokslų?

– Manau, kad pati šių svarstymų filosofija nėra teisinga, nes lyg bandoma vienus mokslus nuteikti prieš kitus. Iš kitos pusės, turi būti sveikai ir racionaliai nustatyta, kiek ir kokių specialistų reikia mūsų valstybei. Po 1990-ųjų pradėta rengti tikrai daug socialinių mokslų specialistų – labiausiai tai taikytina teisės, ekonomikos ir vadybos specialybėms. Taigi, šiuo metu yra tikra disproporcija.

Reikia pasidžiaugti, kad Lietuvos pramonė padarė didelę pažangą. Atsirado naujų technologijų, naujų įmonių, tad techniškųjų specialybių atstovų reikia daugiau. Didelė dalis pažangos yra susijusi su techniniais, fiziniiais mokslais. Norint užtikrinti šią pažangą, reikia turėti šių sričių specialistų. Juk visi norime naudotis išmaniaisiais telefonais, gerais automobiliais ir pan.

Kartais technologijos mokslų studentus visai be reikalo suprantame kaip itin technokratinus, siauro profilio specialistus. Mūsų universitete jie gauna pakankamai ir socialinių, humanitarinių mokslų žinių, todėl po studijų tikrai gali dirbti ne tik inžinerinį darbą. Nors pastaraisiais metais situaciją jau bandoma taisyti, bet, pažvelgus į ilgesnį laikotarpį, akivaizdu, kad technologijos mokslų vietų buvo sumažinta bene daugiausiai. Ta disproporcija dar ir dabar neištaisyta. Gali tekti vėliau spręsti, kaip likviduoti inžinerinį išsilavinimą turinčių žmonių trūkumą, kaip dabar bandoma daryti pamačius, kad trūksta informacinių technologijų specialistų. Pastarųjų poreikį bandoma patenkinti, didinant valstybės finansavimą informatikos studijoms.

– Nors, kaip minėjote, technologijos mokslų situacija nėra pati geriausia, tiek VGTU mokslininkai, tiek studentai dažnai Lietuvą nustebina įvairiais atradimais. Kaip, Jūsų nuomone, galime išsiskirti tarptautiniu mastu? Kokiose srityse turime didžiausią potencialą?

– Naujo produkto ar idėjos įgyvendinimas tiek Lietuvoje, tiek užsienyje nėra lengvas. Nė viena Lietuvos aukštoji mokykla negali pasigirti itin didele produktų pateikimo sėkme svečiose šalyse. Sritis, kuriose mes esame stiprūs ir turime didžiausią potencialą, manau, geriausiai nusako tarptautinis QS reitingas. VGTU statybos inžinerijos studijų kryptis užima 100–150 vietą tarp pasaulio universitetų. Jokia kita kito universiteto kryptis nepasiekė tokio aukšto įvertinimo. Taip pat esame stiprūs transporto, architektūros, informacinių technologijų, biotechnologijos srityse. Darome didelę pažangą elektronikos, mechanikos, kūrybinių industrijų srityse. Daugelyje šių sričių esame lyderiai arba siekiame būti jais Baltijos regione. Inovacijomis būti suinteresuotos ne tik aukštosios mokyklos, bet ir verslas. Būtina, kad tų inovacijų kažkam reikėtų. Savo universitete modernizavome inovacijų vadybos sistemą ir vis glaudžiau bendradarbiaujame su verslu.

– Šiemet VGTU švenčia savo 60 metų jubiliejų. Ką vadintumėte didžiausiais universiteto pasiekimais per šį laikotarpį?

– Turbūt svarbiausia, kad iš mažo padalinio Vilniuje, kur prieš 60 metų buvo priimti pirmieji 75 studentai, tapome viena stipriausių Lietuvos aukštųjų mokyklų. Šiandien esame vieni iš studijų ir mokslo lyderių. Tai yra didžiausias pasiekimas. Po 1990-ųjų vieni iš pirmųjų sėkmingai perėjome prie dabar Lietuvoje egzistuojančios studijų sistemos. Tapome matomi tarptautiniu mastu. Apie tai liudija ir skirtingų institucijų pateikiami reitingai. Verta paminėti, kad esame vieni iš lyderių pagal studentų mainus, turime tarptautinių mokslo pasiekimų. Tarptautiškumas byloja apie sėkmingą įsiliejimą į Europos aukštųjų mokyklų bendriją. Kaip technikos universitetui, mums labai svarbu ne tik suteikti aukščiausios kokybės išsilavinimą, bet ir parengti tokius specialistus, kurie dirbtų Lietuvos labai, plėtotų mūsų ekonomiką. Mūsų specialistų pasiūla puikiai atitinka Lietuvos rinkos poreikius, jų labai laukia darbdaviai. Tai itin svarbus pasiekimas.

– Kokių universiteto vizijų matote? Ką manote apie teiginius, kad visi universitetai ateityje persikels į elektroninę erdvę?

– Universitetai – didelės, gana inertiškos organizacijos. Tai ir jų privalumas, ir trūkumas. Svarbiausias jų iššūkis yra nešti žinią apie naujumą, inovacijas, būti pirmaujan-

VGTU rektorius prof. dr. Alfonsas Daniūnas

ŠIAME NUMERYJE

Internetinė enciklopedija Lietuvai ir pasauliui ● 2 p.

Mokslo renginiuose – apie nūdienos ir jau primirštas Lietuvos problemas ● 2 p.

Viską galima paaiškinti, tik ar verta tikėti? ● 3 p.

Darni ekonomika: plačios galimybės ir kasdienė jų siaurimo praktika ● 5 p.

Mokslo naujienos ● 6 p.

Balansinis sėdėjimas mažina sveikatos sutrikimų tikimybę ● 6 p.

Apie Lietuvos kaimo išsaugojimą ● 7 p.

Naujų knygų sutiktuvėse: Ignas Stropus ir Paulina Mongirdaitė ● 8 p.

Skaudžių istorijos sukakčių minėjimui artėjant – mokslininkų portretai ● 9 p.

Dr. Jono Šliūpo biografijos faktai ● 11 p.

„Doktorantūra Lietuvoje 2020: prognozės ir vizija“ ● 12 p.

Būtina nustatyti proporciją tarp valstybei reikalingų specialistų

■ Atkelta iš 1 p.

tiems pasaulyje. Nors daug diskutuojama, manau, kad universitetai negali visiškai persikelti į elektroninę erdvę. Kaip ir į kitas sritis, IT sektorius stipriai veržiasi į universiteto gyvenimą. Svarbiausia rengti žmones, kurie mąstyti per IT prizmę, nes visų sektorių skaitmeninimas yra tiesiog neišvengiamas. Kalbant apie VGTU ateitį, mūsų tikslas yra rengti ne šiandien reikalingus specialistus, o

tuos, kurių reikės rytoj. Ir tai turi derėti ne tik su mūsų valstybės, bet ir su visos Europos Sąjungos prioritetais.

Gebame reaguoti į pokyčius ir pritaikyti studijas ateities poreikiams. Joks universitetas negali būti lyderis visose mokslo srityse, todėl mums ateityje reikės vis labiau susikoncentruoti į keletą krypčių ir siekti būti geriausiems jose tarptautiniuose mastu. Žinoma, šios kryptys turi derėti su Lietuvos vizija ir daryti mūsų valstybę vis

modernesnę.

Vilniaus Gedimino technikos universitetas (VGTU) – inovatyvi aukštoji mokykla, ugdanti kūrybiškus ir kvalifikuotus specialistus. Naujausiuose tarptautiniuose reitinguose, pavyzdžiui, „QS University Rankings: Emerging Europe and Central Asia“, VGTU užima 45 vietą ir yra Lietuvos techninių universitetų lyderis. VGTU užtikrina šiuolaikines, į darbo rinką orientuotas studijas ir atlieka daugybę įvairių mokslinių tyrimų

bei eksperimentinės plėtros darbų, kuriuos vykdo 14 institutų, 3 mokslo centrai, 33 laboratorijos. Universitete veikia moderniausias Rytų Europoje Civilinės inžinerijos mokslo centras ir didžiausia Lietuvoje Mobilųjų aplikacijų laboratorija. Turėdamas daugiau kaip 400 partnerių tarp užsienio aukštųjų mokyklų, VGTU suteikia plačias tarptautinių studijų ir praktinių galimybes. *Parengė Eglė Kirliauskaitė (VGTU Viešosios komunikacijos direkcija)*

KREIPIMASIS Į LIETUVOS AKADEMINĘ BENDRUOMENĘ

Nėra atminties – nėra kultūros Enciklopedija Lietuvai ir pasauliui

Gyvenate nepriklausomoje Lietuvoje? O gal šiuo metu gyvenate ne Lietuvoje? Gyvenote Lietuvoje sovietinės okupacijos laikais? O gal esate tas, kuriam teko laimėti gimti ir gyventi nepriklausomoje prieškarinio Lietuvoje, kurią dažnai pavadiname smetoniškąja, prisimindami pirmąjį Lietuvos Prezidentą Antaną Smetoną? Tikriausiai jums teko gyventi įvairiais laikais ir kartais darbuotis ypatingomis, specifinėmis sąlygomis. Būtų šaunu, jei savo patirtį – tiek teigiamus, tiek ir neigiamus išpūdžius, perduotumėte ateities kartoms. Dabar atsirado galimybė atvirai ir išsamiai aprašyti, parodyti, papasakoti ne tik apie tai, KAS buvo daroma, bet ypač apie tai, KAIP, KODĖL ir

KOKIOMIS SĄLYGOMIS tai buvo daroma.

Pasitelkiant informacines technologijas be apribojimų, kuriuos paprastai kelia tradicinės enciklopedijos, galima ir reikia pateikti Lietuvai ir pasauliui tekstu, garsais, nuotraukomis, judančiais vaizdais jūsų nepakartojamą, unikalią, kitiems kartais galbūt labai suprantamą patirtį. Tai galima padaryti pasitelkus elektroninę erdvę leidžiamą elektroninę enciklopediją – Enciklopediją Lietuvai ir pasauliui (ELIP). ELIP – lietuvių pasaulyje vienijanti jėga, grindžiama lietuvių kalbos ir kultūros puoselėjimu.

Enciklopedijos tikslas – kaupti, išsaugoti ir skleisti išsamią, vartotojui patogiai teikiamą informaciją elektroninėje erdvėje

moderniomis informacinių technologijų priemonėmis apie lietuviškąją kultūrą Lietuvoje ir už jos ribų, kurią savanoriškai teikia labiausiai informuoti žmonės. Ši enciklopedija teikia informaciją kitaip nei „Vikipedija“, ypač akcentuodama Lietuvos kultūrai (plačiąja prasme) reikšmingus šiandienos reiškinis, praeities įvykius ir faktus, kaupdama kasdienybėje greitai pamirštamą informaciją apie buvusią veiklą, pavyzdžiui, apie nykstančias ir uždaromas mokyklas, įmones, gyvenvietes, bendruomenes. Šiuo metu ELIP yra daugiau kaip 6 mln. straipsnių. Kasdien ją aplanko apie 1000 žmonių.

ELIP leidybą tvarko informatikai vi-

suomenininkai: Vitas Povilaitis (Lietuva): vpovilaitis@gmail.com, Skype: vpovilaitis, tel.: +370 655 04 010) ir Edvinas Giedrimas (JAV): ged159@gmail.com, Skype – gedvin, tel. +1 (860) 967 9437), skatindami prisidėti prie darbų talkininkus, gyvenančius Lietuvoje ir už jos ribų. Talkina Lietuvos kompiuterininkų sąjungos prezidentas dr. Saulius Maskeliūnas. Enciklopedijos leidybą kompiuteriškai ištekliais remia Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetai. Pažiūrėti, kaip atrodo enciklopedijos medžiaga ir kaip į ją pateikti medžiagą, galima internete šiuo adresu: www.lietuvai.lt. *Parengta pagal informacijos rengėjų pateiktą informaciją*

MOKSLO RENGINIAI

Konferencija apie užmiesčio teritorijų raidą

Aleksandro Stulginskio universitete didžiulį susidomėjimą sukėlė konferencija „Gyvybingas kaimas – galimybė XXI amžiaus Lietuvai“, į kurią atvyko Europos Parlamento Žaliųjų / Europos laisvojo aljanso grupės bendrapirmininkė Rebecca Harms, Europos Parlamento narys Bronis Ropė, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos pirmininkas Ramūnas Karbauskis, Žemės ūkio rūmų vicepirmininkas Bronius Markauskas ir kiti, daug metų agrarinio sektoriaus problemomis besidomintys specialis-

Rebecca Harms (antra iš kairės) tarp konferencijos dalyvių. Trečias iš dešinės - Lietuvai atstovaujantis Europos Parlamento narys Bronis Ropė. J. Jasaičio nuotr.

temomis. Tiek kalbėjusieji konferencijoje, tiek dalyvavusieji spontaniškai kilusiose diskusijose akcentavo, kad darnios atokių regionų raidos problemų neįmanoma išspręsti tik agrarinio sektoriaus įlgomis. Tai galima padaryti, tik parengus ilgalaikę skirtingo urbanizacijos lygio vietovių raidos strategiją, numačius užmiesčio teritorijų industrializacijos programą, pasitelkus šiuolaikinės miesto ir kaimo partnerystės priemones. *Jonas Jasaitis*

Gausus konferencijos dalyvių skaičius liudijo apie susidomėjimą ne tik klimato kaitos ir agrarinio sektoriaus aktualijomis, bet ir emigracijos, darnios užmiesčio teritorijų raidos ir visuomenės sveikatos

Ką priminė Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena?

Beata IVANAUSKIENĖ

Gegužės pradžioje Vytauto Didžiojo universitete įvyko nacionalinė mokslinė konferencija „Lietuvių spauda 1940–1990-aisiais: idėjos ir kryptys“. Pasidalinti žiniomis susirinko didžiulis mokslininkų būrys iš įvairių Vilniaus, Šiaulių, Kauno aukštųjų mokyklų, taip pat redaktorių ir žurnalistų, daug metų savo publicistine veikla skatinusių lietuvių spaudos raidos procesus, studentų ir visuomenės atstovų.

Konferencijoje sveikinimo žodį tarė VDU rektorius prof. habil. dr. Juozas Augustis. Jis pabrėžė išskirtinę spaudos reikšmę tautos ir valstybės gyvenime, akcentavo būtinybę plėtoti lietuvių spaudos tyrinėjimus, rengti šioms klausimams skirtus mokslinius renginius. Rektoriaus žodžius prasmingai pratęsė universiteto Muzikos akademijos auklėtinių sveikinimas konferencijos dalyviams ir svečiams – solisto Martyno Žukausko, akomponuojant Kotrynai Kaklauskaitėi, atlikta Skaldo daina iš Giedriaus Kuprevičiaus operos „Devynbėdžiai“.

Konferencijos dalyviai Vytauto Didžiojo universitete. Pauliaus Kurnicko nuotr.

Konferencijoje kalbėjęs rašytojas Eugenijus Ignatavičius apžvelgė svarbiausias lietuvių spaudos raidos tendencijas – nuo jos atsiradimo pradžios iki šių dienų. Jis akcentavo spaudos poveikį, formuojant tautos savimonę, išryškino lietuviškosios spaudos leidėjų siekius atspindėti tiesą pagrindinėje spaudoje sovietiniu laikotarpiu. Pasipriešinimo sovietinei okupacijai laikotarpio spaudą aptarė Lietuvos istorijos instituto bei Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro atstovas dr. Darius

■ Nukelta į 4 p.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

„Galiu viską paaiškinti...“

Prof. dr. Jonas JASAITIS

Priminsiu daugeliui gerai pažįstamą vaizdelį, neretai pasikartojantį tiek melodramose, tiek komedijose. Grįžta žmona (draugė, partnerė) iš darbo (komandiruotės, ligininės ir pan.) anksčiau, nei vyras (draugas, partneris) tikėjosi, ir randa pastarąjį labai jau intymioje pozėje su kita partnere. Žinoma, ta kita partnerė dažniausiai šiek tiek išsi-gąsta, staigiai apsirengia ir stengiasi kuo greičiau išsprukti, palikusi abi netikėto konflikto puses aiškintis tarpusavyje. Tačiau nutvertasis, kaip sakoma, nusikaltimo vietoje, greitai įveikia sumišimą ir staiga surimtėjusiu veideliu pareiškia: „Tu ne taip supratai. Aš galiu viską paaiškinti...“

Prieš porą savaičių Lietuvos žiniasklaidai, ne be pagrindo vadinamai gandasklaidai arba purvasklaidai, staiga nukrito gardus kąnelis: gana populiarus, patarimus kitiems, kaip gyventi, žarstęs ir save jau tikriausiai labai rimtame valstybės poste matęs veikėjas buvo užkluptas su iš kažkur į jo kišenę netikėtai įkritusia, nors anaipol ne tokia jau įspūdinga neišsikišęs kilmės pinigėlių sumele. Pagalvokite patys, ką tokio rango veikėjams reiškia kažkoks niekingai menkas šimtas tūkstantėlių eurų. Smulkmena, bet tikrai ne daugiau. Tačiau koks burbulas tuoj pat buvo išpūstas. Ešą čia vos ne perkūnas iš giedro dangaus ar cunamis, kuris dabar visus jo rinkėjus akimirksniu nušluos. Ir štai trečia savaitė ta vadinamoji sensacija visose laidose vartalojama ir gromuliuojama.

Reikia pasakyti tiesiai: „Neskieskite nei praktiškai vienai jėgai tarnaujantys žiniasklaidos veikėjai, nei politologai. Nieko netikėto čia neįvyko. Vos prieš keletą metų tą patį veikėją išgirdome sarkastiškai konstatuojant, kad „už penkis tūkstančius litų gali dirbti tik vagys ir idiotai“. Tada kažkas dar bandė cyptelėti: „O dangau, koks cinizmas! Aš ir tūkstančio dar niekada nesu gavęs...“ Bet cypaujančius didieji garsiakalbiai greitai nutildė. Ešą šie žodžiai buvo ištarti nesitikint, kad mikrofonas dar tebėra neišjungtas. Be to, čia buvęs tik smagus juokelis, į kurį vienodą teisę turi ir milijonieriai, ir vargetos. Kovą su oligarchais ir nusikaltėliais, kurie ešą jau užvaldė valstybę, skelbiant labai aukšto rango veikėja netrukus nusi-stebėjo sužinojusi, kad tuos nusikaltėlius gaudančios tarnybos vadovas, jau į ketvirtą dešimtį įkopęs, vis dar neturi solidaus nuosavo namo. Išvada: aiškiai matyti, kad šis valstybės tarnau-tojas laisvosios liberaliosios ekonomikos neišmano ir turėtų būti nušalintas. Netrukus taip ir buvo padaryta pasakius, kad užsakymo nušalinti vykdytojas ešą „ne prie ko“.

Dabartinį tariamąjį liberaliosios politikos cunamį lėmė ne kažkoks nepaaiškinamas atsitiktinumas ar apdairumo stoka, bet artėjantys rinkimai. Rinkiminėse varžybose visos priemonės geros, jei jos padeda įveikti konkurentus. Taigi, kaip sakė klasikas, kas gali paneigti, kad kažkas iš anksto pinigėlius pažymėjo, kažkas kitas iš paskos nusekė ir dieną naktį juos gavusio veiksmus fiksavo, o trečiasis garsiai duris atlapojo ir tų pinigėlių davėją išsivedė. Taigi, jūs mums Vi-jūnelę ir Trečioką, o mes jums va šitaip, per sprandą ir lauk iš visų postų „savo noru“.

Ar pasikeis dabar „partijų“ (klubelių, grupuočių) popula-rumo reitingai? Pagyvensime – pamatysime, bet stebuklų tikrai nebus. Ne tik šalininkai, bet ir priešininkai puikiai supranta veikėją, šį kartą pagautą su įkalčiais. Juk „ima“ tikrai ne vienetai, bet štai šitą kažkas mikliai „patvarkė“. Visuomenėje, kurioje būtų keista „neduoti ir neimti“, šį menką konfliktėlį daug kas bus linkęs visapusiškai paaiškinti, o pagautąjį suprasti ir užjausti – eilinis susistumdymas prie lovio... Pašnekės ir užmirš...

Vėl per „Kriminalų“ laidas porinis apie girtuoklį, talžantį žmoną ir padeginėjantį kaimynų namus, su pasigardžia-vimu pasakos apie ką tik iš paauglystės trumpikių išlipusį vaikį, užsimaniusį su kelių policininkais palenktyniauti, o pastaruosius – niekuo dėto žmogaus automobiliu jį sustab-džiusius. Kažkas vėl pliaukš, kad to miestelio jau paskutinį mėnesį gyvuojančios mokyklėlės pedagogai to vaikio tin-kamai neišauklėjo (todėl reikia kuo greičiau tą mokyklėlę uždaryti), kad seniūnas jo tėvų laiku nenubaudė, socialinė darbuotoja nesužūrėjo, o vietos bendruomenės aktyvas jo į meno saviveiklą „neintegravo“. Taigi, kur buvo Švietimo sky-rius, kad neišauklėjo Vilko, kuris Raudonkepuraite prarijo?

Daug paaiškinimų ir pasiaiškinimų vien per pastarąsias savaites išgirdome. Prisiminkime tik vieną. Antai ėmė rimti ponai visus įtikinėti, kad pasaulyje susidaręs didžiulis „pieno perviršis“. Todėl atseit to „žaliavinio“, t. y. karvučių stropiai tiekiamo, pienelio supirkimo kaina neišvengiamai turėjusi kristi. To nepadarė, kilsianti nauja finansinė krizė: perdirbėjai siaurins gamybą, daugybę savo darbininkų išmes į gatvę, o svarbiausia – mažės supirkėjų, perdirbėjų ir prekybininkų pelnai, todėl galų gale nukentės pirkėjai – to perdirbto „vandenpioenio“ vartotojai, nes vėl prekybos cen-truose prasidės kainų pasiutpolkė. Štai taip mums situaciją aiškina magnatų ir oligarchų, besiruošiančių eiliniam artė-jančiam atostogų sezonui, advokatai.

Na ir kas, kad jūs gerai žinote, kaip auga žemės rutulio gyventojų skaičius, kad vargingose pasaulio dalyse daug badaujančių, net neprisimenančių, kada ragavo tikro šviežio pieno, natūralaus sūrio, tikro sviesto. Na ir kas, kad jums nie-kaip nesiseka patikėti pasaka apie neva susidariusį perviršį. Giliau išmanantieji šiandienės ekonomikos vingrybes puikiai žino, kad tiek „perviršį“, tiek ir „deficitą“ galima sukurti akcijų biržose keliais kompiuterio klavišų paspaudimais. Tačiau kas jais patikės, girdėdami griausmingą vertėivų chorą, pranašaujantį vos ne viso ūkio apokalipsę.

Bet tiems aiškintojams vis tiek reikia sukurti nors kaž-kokią „liaudžiai suprantamą“ įvykių sekos versiją, parodyti kažkokį atpirkimo ožį, kurį ta liaudis galėtų pirštais badyti. Į ožio paieškas įsitraukė ir mūsų jau minėta labai aukšto rango kovotoja su oligarchais. Apsidairė, iškart pamatė ir užtikrin-tai, beapeliaciniai tonu, pareiškė, kad gausybė pieno krizės kaltininkų vis dar knibžda čia pat, Lietuvos užmiesčiuose. Tie kaltininkai – 1–3, net ir 5 karvučių laikytojai. Štai dėl jų buvimo perdirbėjai ir prekybininkai taip suvargo! Tik pagalvokite, tiek benzino ir dyzelino reikia sudeginti, kol iki jų kaimelių su milžiniškais vilkikais prasibrauni, o ten tau įpila vos vieną kitą kibirėlį dar šilto „žaliavinio pieno“. Todėl tokius vargetas reikia tuoj pat (aišku, ekonominės blokados priemonėmis) nuo ūkinės veiklos nušluoti, kaimeliuose dar gyvuojančių pieno surinkimo punktų duris užkalti ir pereiti tik prie daugiatūkstantinių, GMO patiekalais šeriamų bandų.

Ir kaip tu, reklamų dar neapkvailintas žmogau, tokiam chorui pasipriešinsi? Kas išgirs, jei norėsi priminti, kad vos prieš porą dešimtmečių net atokiose savivaldybėse veikė vietinės pieninės, galėjusios pirkėjams patiekti šviežutėlius pieno produktus tris kartus per dieną? Kaip besurasti tuos, kurie tada tų pieninių darbuotojams pasakė, kad „jei savo kromelio neuždarysit, viskas greitai išlėks į orą“? Kas pasi-stengė, kad Lietuvos atokesniuose regionuose būtų uždarytos siuivyklos ir lentpjūvės, visi linų fabrikai ir t. t.? Kas išanalizuos, kodėl dabar gyvenvietėje, dar turinčioje per porą šimtų valgytojų, liko vos keletas, laikančių tas pavienes karvutes?

Tiesa, kai kur pastarieji, ypač jei gyvenvietė netoli miesto, dar šiaip taip išsilaiko. Daugiabučių kiemuose išsirikiuoja netrumpos eilutės pirkėjų su stiklainiais ir bidonėliais, laukiančių įprastu laiku čia užsukančio smulkaus ūkininko. Patenkinti moka ne po 8 ar 14, o po 30 euro centų už litrą pievomis kvepiančio tikro produkto. Likusį kiekį išgraibsto tos pačios gyvenvietės kaimynai, nebesugebėję ar nebonorėję vargti su keliomis karvutėmis. Ateina pieno pirkti net po vakarykščios dar įraudusios „pašalpininkės“, nes juk vienu alkoholiu gyvas ilgai nebūsi.

Niekada nepamiršiu labai graudaus vaizdo, kai kaimo staliaus šeima išstiko nelaimė – staiga krito jų karvutė. Žmo-gus verkdamas kartojo: „Nebetekome maitintojos... Kaip dabar išgyvensime?“ Ką modernieji dabartiniai „aiškintojai“ jam atsakytų?

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Lietuva tampa vieno miesto valstybe. Seimo na-rys prof. Kęstutis Masiulis kreipėsi į valstybės kontrolierių, siūlydamas, kad jo įstaigos būstinė galėtų įsikurti Kaune ar kitame Lietuvos mieste, bet ne sostinėje. Valstybės kontrolė paskelbė apie savo institu-cijos pertvarką ir ketina atsisakyti regioninių padalinių Kaune, Klaipėdoje ir Panevėžyje, o darbuotojus sutelkti Vilniuje. „Vyriausybė neturėtų koncentruoti visų valstybės institucijų viename mieste – Vilniuje. Jau ir taip Lietuva sparčiai tampa vieno miesto valstybe. Ar būtinai Valstybės kontrolė turi išlaikyti būstinę Vilniuje ir naikinti regio-nuose? Kodėl savo veiklos negalėtų vykdyti iš Kauno ar kito miesto, o uždaryti būstinę Vilniuje? Kituose Lietuvos miestuose labai trūksta gerai apmokamų darbo vietų, o šiais mobiliais laikais veiklą galima vykdyti nebūtinai fiziškai būnant sostinėje“, – sako parlamentaras.

Valstybinės institucijos pastaruoju metu atsisako padalinių mažesniuose miestuose, tačiau išlaiko būstines Vilniuje, kuriame jau net 40 proc. visų darbuotojų dirba valstybės sektoriuje. „Iki šiol Vyriausybei trūko politinės valios vykdyti ambicingesnę regionų politiką. Bet koks prašymas nenaikinti padalinių regionuose nesulaukia palaikymo, nes įstaigos direktorius pageidauja gyventi sostinėje ir niekur nenori kraustyti. Dėl tokių asmeninių ambicijų kenčia visa valstybė“, – teigia K. Masiulis. Vo-kietija, Švedija ir kitos valstybės siekia, kad kuo daugiau valstybinių institucijų įsikurtų ne sostinėse ir taip skatintų vietos regionų plėtrą.

Padėti Venesuelos lietuviams grįžti į Lietuvą. Seimo narys prof. Kęstutis Masiulis prašo organizuoti pagalbą Venesuelos lietuviams, norintiems persikelti gyventi į Lietuvą. Šią Pietų Amerikos valstybę ištiko gili politinė, ekonominė ir socialinė krizė. Atpigus naftai, šios žalia-vos eksportuotoja Venesuela susidūrė su ekonominiais sunkumais, trūksta maisto prekių ir vaistų. 80 proc. gy-ventojų atsidūrė skurde. „Vietos lietuviai domisi galimybe persikelti į istorinę Tėvynę – Lietuvą, tačiau vien lėktuvo bilietai kainuoja apie 500 eurų. Tai jiems – dideli pinigai, nes šalyje vidutinis mėnesinis atlyginimas – dešimt kartų mažesnis. Dauguma lietuvių kilmės asmenų jau net ne-moka lietuviškai, jiems trūksta informacijos apie Lietuvos įstatymus ir galimybes. „Lietuvoje jau gyvena grįžusių lietuvių iš Venesuelos, todėl reikėtų politinės lyderystės sutelkti visas pastangas padėti Venesuelos lietuviams, kaip jie padėjo Lietuvai sunkiu laikotarpiu 1990–1991 metais“, – teigia K. Masiulis. Venesueloje veikia lietuvių bendruomenė, turinti per 100 aktyvių narių, o lietuvių kilmės asmenų gyvena keli tūkstančiai.

Gerai besimokančio studento nustatymo kriterijai. Seimas įtvirtino kriterijus, kuriuos atitinkantys asmenys bus laikomi gerai besimokančiais ir pagal Konstituciją turės teisę į valstybės apmokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose. Naujomis nuostatomis nustatyta, kad visi moduliai (dalykai) bus vertinami juos priskiriant pasiekimų lygmeniui – puikiam, tipiniam arba slenkstini-am. Po aukštosios mokyklos nustatyto laikotarpio gauti įvertinimai bus apibendrinami ir priskiriami atitinkamam lygmeniui. Studentas bus laikomas pasiekęs puikų ver-tinamojo laikotarpio studijų pasiekimų lygmenį, jeigu ne mažiau kaip keturi penktadaliai modulių (dalykų) įvertinimų bus puikaus lygmens, o kiti – ne žemesnio kaip tipinio lygmens, tipinį lygmenį – jeigu ne mažiau kaip trys ketvirtadaliai modulių (dalykų) įvertinimų bus tipinio arba puikaus lygmens, o kiti – slenkstinio lygmens, slenkstinį lygmenį – jeigu jis yra atsiskaitęs už visus mo-dulius (dalykus), bet jo studijų pasiekimai nesiekia tipinio lygmens. Gerai besimokančiu bus laikomas studentas, neturintis akademinių skolų, įvykdęs visus studijų pro-gramai vertinamuoju laikotarpiu keliamus reikalavimus ir pasiekęs puikų arba tipinį pasiekimų lygmenį. Priimtos įstatymo pataisos įsigalios 2016 m. rugpjūčio 31 d.

Ką priminė Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena?

■ Atkelta iš 2 p.

Juodis. Prof. habil. dr. Stanislovas Sajauskas, demonstravęs gausią vaizdinę medžiagą, apžvelgė Tauro apygardos partizanų spaudą. VDU magistrantė literatūrologė Aistė Stremaitytė konferencijos dalyvių dėmesį atkreipė į unikalią autentišką ir lig šiol ne-tyrinėtą Jūros srities moterų partizanų kūrybą, publikuotą leidiniuose „Laisvės balsas“ ir „Malda girioje“.

Konferencijoje aptarta gana daug svarbių

Doc. dr. Raimundas Kaminkas supažindina VDU rektorius prof. J. Augutį su retųjų leidinių paroda

Disidentas kun. R. Grigas skaito pranešimą „Naujoji knygnešystė – pagrindinė spauda sovietmečiu“.

Prof. habil. dr. S. Sajauskas skaito pranešimą „Tauro apygardos partizanų spauda“. Pauliaus Kurnicko nuotr.

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto studentai prie retųjų leidinių parodos

lietuvių spaudos klausimų: jos kūrimo, autorystės, tematikos, idėjų, redagavimo, leidybos ir platinimo. VDU profesorius Alvydas Butkus išsamiai pristatė moderniosios lietuvių rašybos formavimąsi lietuviškos spaudos draudimo metais, o Šiaulių universiteto profesorius habil. dr. Vytenis Rimkus aptarė lietuvių spaudą Sibiro tremtyje ir atskleidė savo autentišką patirtį apie jaunystės metus Irkutsko apskrityje, kur susibūręs lietuvių

jaunimas leido pagrindinį lietuvišką leidinį „Taiga“. Pasirodė penki leidiniai. Tačiau pagrindininkai buvo suimti ir nuteisti. Dviem iš jų (tarp jų ir pačiam būsimajam profesoriui) buvo lemta išgirsti skelbiamą mirties nuosprendį, kuris tik vėliau buvo pakeistas.

Didžiulio susidomėjimo susilaukė poeto, disidento, kunigo Roberto Grigo pranešimas „Naujoji knygnešystė – pagrindinė spauda sovietmečiu“. Prelegentas, pats aktyviai daly-

vavęs pagrindinės religinės lietuvių spaudos kūrimo procesuose, aptarė reikšmingiausias šios veiklos bruožus: tikslus, kūrimo sąlygas ir aplinkybes. Šį pranešimą tematikos aspektu pratęsė VDU docentė Inga Stepukonienė tyrimas apie pagrindinę spaustuve Kaune „ab“, t. y. vadinamąsias Kauno katakombas, kuriose 1980–1990 m. buvo išleistos net 23 skirtingų pavadinimų knygos bendru 138 tūkst. egzempliorių tiražu. Ši spaustuve, nors jos intensyviai ieškota, taip ir nebuvo išaiškinta ir vienintelė iš daugelio tuo metu veikusių sulaukė Lietuvos laisvės pavasario.

VDU doc. Dalios Senvaitytės pranešime „Kuriama realybė: švenčių diskursas sovietmečio spaudoje“ aptartos to laikotarpio realijos. Poetas ir redaktorius Robertas Keturakis priminė žurnalo „Nemunas“, sovietiniu laikotarpiu sukėlusio literatūrinę audrą ne tik Kaune, bet ir visoje Lietuvoje bei už jos ribų, istoriją. Žurnalistas, redaktorius Viktoras Rudžianskas atskleidė šandienio šio leidinio kūrimo strategiją, jo kaitą ir perspektyvas.

LSMU Socialinių ir humanitarinių mokslų katedros doc. dr. Raimundas Kaminkas pranešime „Žiniasklaida ir interesų grupės vartotojiškoje visuomenėje: charakteristikos,

veiksmai, interpretacijos“ apibūdino labai pasikeitusį šiandienės žiniasklaidos pobūdį. Jis išryškino jos priklausomybę nuo verslo grupuočių interesų ir apibrėžė iš to kylančias naujas jos charakteristikas, didėjančią nuotolį nuo gyvybinių tautos poreikių.

Konferencijos pabaigoje apibendrinamąjį žodį tarė ir konferencijos garbės viešnia – prof. habil. dr. Ona Voverienė. Renginio sumanytoja – VDU Lietuvių literatūros katedros docentė dr. Inga Stepukonienė ir LSMU Socialinių ir humanitarinių mokslų katedros docentas dr. Raimundas Kaminkas teigia pasiekę savo tikslus. Konferencija atvėrė ištis svarbų ir platų lietuvių spaudos tyrinėjimų lauką ir buvo prasmingas renginys, skirtas lietuviškosios spaudos atgavimo dienai. Šiai šventei skirta ir VDU surengta įspūdinga senosios ir vėlesnės pagrindinės lietuvių spaudos leidinių paroda, kuriai eksponatų pateikė garsus Kauno kolekcininkas Vidmantas Staniulis, lietuvių kultūros tyrinėtojas Antanas Pocius, doc. dr. Inga Stepukonienė, doc. dr. Raimundas Kaminkas ir kiti kauniečiai. *Autorė yra KTU Sociologijos magistrė*

MOKSLO NAUJIENOS

DAIKTŲ INTERNETAS:

VGTU mokslininkai sukūrė alkotesterį, gebantį atpažinti veidus

Lietuvos inžinieriai ir mokslininkai sukūrė alkotesterį, gebantį atpažinti asmenų veidus. Jis yra sistemos, skirtos darbuotojų laiko kontrolei ir blaivumo nustatymui, dalis. Alkotesterį kūrė Vilniaus Gedimino technikos universiteto ir bendrovės „Inovatyvių procesų sprendimai“ (IPS) atstovai teigia, kad pagrindiniai šio produkto klientai bus ne tik statybų, gamybos, transporto ar kitos verslo įmonės, bet ir socialinės globos namai, įkalinimo įstaigos. „Klientui yra nemokamai, be jokių pradinų investicijų rengiama įranga darbo vietoje, įrengus yra pradedamas kasdienis reguliarus atėjimo ir išėjimo iš darbo metu blaivumo tikrinimas. Technologija neleidžia apgauti sistemos, taip galima atsakyti papildomos personalo priežiūros“, – sakė IPS direktorė Jolanta Didžgalvienė.

Alkotesteryje įdiegta veidų atpažinimo technologija, pasak įmonės atstovų, nelei-

džia atlikti testo vienam darbuotojui už kitą. Kiekvienam darbuotojui suteikiamas identifikacinis numeris, o po patikrinimo duomenys siunčiami trumpąja žinute, taip pat ir į specialią įmonės paskyrą internete. Čia darbdavys ar įmonės atstovas gali pažiūrėti darbuotojo nuotrauką su tikslu patikrinimo laiku, taip pat gaunamas pranešimas apie nustatytą alkoholio kiekį, išspėjama, jei darbuotojas bandė gudrauti, užleisdamas vietą kitam asmeniui. Pakanka bent šešių asmens nuotraukų, kad veidas būtų atpažintas – sistema atpažįsta net ir veido pasikeitimus, pavyzdžiui, atsiradusią barzdą, ūsus.

Pasak J. Didžgalvienės, alkotesteris ir sistema įdiegiami nemokamai – įmonei kainuoja pati paslauga. Ją pirmą mėnesį leidžiama išbandyti nemokamai, vėliau ji įkainojama keliais eurai už vieną įmonės darbuotoją. Kaina priklauso ir nuo užsakomų paslaugų kiekio. Šiuo metu įrenginiu jau

naudojasi dvi Kauno ir viena Vilniaus statybų ir gamybos įmonės. Ketinama tobulinti įrengimą ir alkotesterius pritaikyti diegti automobiliuose.

VGTU Elektronikos fakulteto dekanas Šarūnas Paulikas sakė, kad tendencijos rodo, jog vis didesnė įvairių įrenginių ir buityje naudojamų daiktų dalis yra susieta su internetu. Jis neabejojo, kad šios tendencijos ateityje spartės. „Manoma, kad ši paslauga, ši era iš esmės pakeis pasaulį, kaip tai prieš dešimtmetį padarė internetas. Mes įžengiamė į naują elektroninių sistemų erą, neretai vadinamą daiktų internetu, kai mus supantys daiktai yra prijungti prie interneto tinklo. Tai leidžia kurti naujos kartos įrangą, galinčią vartotojams pasiūlyti sudėtingesnes ir intelektualines paslaugas. Šį alkotesterio projektą taip pat galėtume laikyti daiktų interneto kartos sprendimu. Iš fakulteto pozicijos visada norisi pasidžiaugti, kad

mūsų absolventai lengvai gali save realizuoti veiklose, reikalaujančiose nemažai technologinių žinių ir gebėjimų. VGTU Elektronikos fakultete vaizdo ir balso signalų analizės bei automatizuoto atpažinimo tyrimai yra vykdomi jau ne vienerius metus. Smagu, kai mokslininkų sukauptas žinias pavyksta pritaikyti praktikoje, kuriant naujus produktus“, – sakė dekanas.

Š. Pauliko teigimu, tik nedidelė dalis startuolių susilaukia sėkmės. Kad naujos idėjos, naujas požiūris į senus sprendimus materializuotųsi, reikia ir mokslo, ir išsilavinusių, rizikuoti nebijančių jaunuolių, verslo, materialinių išteklių – toks derinys, kurį subūrta komanda turėjo šiame projekte, ir yra raktas į sėkmę. *Projektą parėmė Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra (MITA). Parengta pagal „VGTU naujienas“*

Darnus gamtinio kapitalo naudojimas

Dr. Kęstutis BIEKŠA

Bendros pozicijos formavimas

Žemėje atradus didelius naftos ir gamtinių dujų klodus, ilgam išvirtino šiuos išteklius naudojanti pramonė. Tačiau ji kartu su pradėta plėtoti branduoline energetika neskaitino naudoti atsinaujinančių energijos išteklių. Tuo metu aplinkos apsaugos problemos neatrodė svarbiausios, todėl gamtinius išteklius naudojančios pramonės plėtra užgožė gresiančias klimato kaitos problemas.

Vis dėlto grupelė aktyvių žmonių stebėjo besikeičiantį pasaulį kitu kampu ir analizavo ekonomikos plėtojimo kryptis, akcentuodama būtinybę tenkinti dabartinės ir ateities kartų poreikius, nesukeliant neigiamos įtakos aplinkai, visuomenei ir ekonomikai, siekiant išsaugoti galimybę naudotis ištekliais ateityje. Žymus italų mokslininkas A. Peccei 1968 m. sukviė aktyvių žmonių grupę į Romos klubą (angl. *Club of Rome*) diskusijai apie gresiančius pavojus žmonijos ateičiai. Buvo diskutuojama apie tolesnę visuomenės raidą, analizuojamos ekonominės, socialinės ir gamtos santykių problemos. Šio klubo nariai vykdė mokslinius tyrimus, siekdami parodyti pagrindines visuomenės raidos tendencijas, nes beatodairiškas ekonominis augimas tais laikais buvo svarbiausias prioritetas, palikdavęs nuošalyje aplinkos teršimo ir išteklių naudojimo problemas.

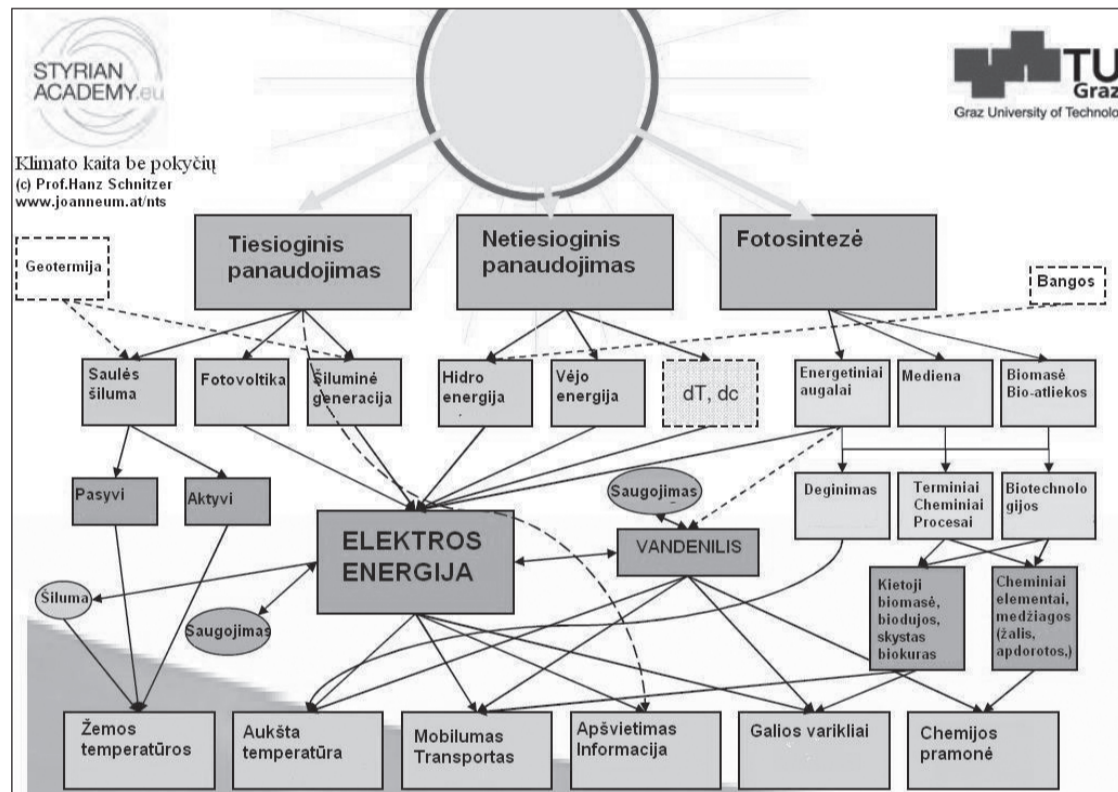
Tyrimų rezultatai apie globalią žmonijos padėtį buvo paskelbti 1972 m. D. Medouzo monografijoje „Augimo ribos“ (angl. *Limits to Growth*). Tais pačiais metais Stokholme įvyko pirmoji Jungtinių Tautų konferencija, skirta aplinkos problemoms. Joje buvo ieškoma būdų, kaip, nestabdant visuomenės ekonominės pažangos, galima spręsti gilėjančias aplinkos problemas. Taip pradėjo formuotis tvariosios plėtros arba darnaus vystymosi sąvoka, kuri pirmą kartą buvo suformuluota 1980 m. – pirmosios Pasaulio apsaugos strategijos ataskaitoje. Vėliau ji paminėta Pasaulinio laukinės gamtos fondo (WWF), Jungtinių Tautų aplinkosaugos organizacijos (UNEP) ir Pasaulinės gamtos apsaugos organizacijos (IUCN) ataskaitose.

Jungtinių Tautų sudaryta speciali Aplinkos ir vystymosi komisija, kurios vadove buvo paskirta Norvegijos aplinkos ministrė G. H. Brundtland, parengė ir 1987 m. išspausdino ataskaitą „Mūsų bendruomenės ateitis“ (angl. *Our Common Future*), kurioje buvo suformuluota darnaus vystymosi koncepcija, kaip socialinių santykių visuma, siekiant išsaugoti esamus gamtos turtus ateities kartoms, suteikiant sprendimų priėmimų atsakomybę dabartinei kartai.

Esmenis lūžis darnaus vystymosi teorijos praktiniame realizavime įvyko po 1986 m. balandžio 26 d. Černobylio atominės elektrinės katastrofos, pakeitusios tautų ir

Diskusijos apie darnų visuomenės vystymąsi

Klimato kaita – be pokyčių

valstybių požiūrį į ekonomikos ir energetikos plėtrą. Praėjus šešeriems metams po katastrofos, 1992 m. Rio de Žaneire (Brazilija) įvyko Jungtinių Tautų aplinkos ir plėtros konferencija, kurioje buvo oficialiai įteisinta ilgalaikė darni visuomenės vystymosi strategija, kurioje priimtos Biologinės įvairovės išsaugojimo ir Klimato kaitos konvencijos.

Po dešimties metų, 2002 m., Johannesburge (Pietų Afrikos Respublika) vykusioje Jungtinių Tautų Klimato kaitos konferencijoje dar kartą buvo diskutuojama apie pasaulinę klimato kaitos problemą ir priemones jai mažinti. Šios konferencijos metu buvo priimtas Johannesburgo priemonių įgyvendinimo planas ir pasirašyta Johannesburgo darnaus vystymosi deklaracija. Joje buvo įrašyti įsipareigojimai prioritetinėms sritims: taupus vandens naudojimas ir sanitarinių paslaugų gerinimas, energetika, sveikata ir toksiškų medžiagų naudojimas, žemės ūkis, biologinė įvairovė ir ekosistemų valdymas. Darnaus vystymosi strategiją ir Johannesburgo darnaus vystymosi deklaraciją pasirašiusios šalys prisiėmė įsipareigojimus siekti užsibrėžtų tikslų nacionaliniu lygmeniu.

Per laikotarpį tarp šių dviejų konferencijų buvo padaryta nemaža pažanga, tačiau esminės problemos, kylančios dėl klimato atšilimo, nebuvo išspręstos. Todėl Jungtinių Tautos 2009 m. gruodžio 7–18 d. suorga-

nizavo konferenciją Kopenhagoje, į kurią susirinkusios šalys prisiėmė įsipareigojimus sumažinti išskiriamus į aplinką šiltnamio dujų kiekius. Šioje konferencijoje nebuvo sutarta dėl konkrečių skaičių, tačiau šalys nusprendė, kad klimato kaitos programoms finansuoti bus skirta apie 30 mlrd. JAV dolerių finansinė parama.

Dauguma valstybių nusivylė šia konferencija, nes suderėta suma pasirodė nereikšminga, sprendžiant globalias klimato kaitos mažinimo problemas. Buvo sutarta, kad būtina kurti naują klimato diplomatiją. Todėl 2015 m. lapkričio 30 d. – gruodžio 12 d. Paryžiuje įvyko 21-oji Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos šalių konferencija ir 11-asis Kyoto protokolo šalių susitikimas. Susirinkusios šalys apsvaustė naują susitarimą dėl klimato kaitos mažinimo, pritariant veiksmų planui, kuriuo būtų siekiama, kad vidutinė temperatūra pasaulyje kiltų ne daugiau kaip 2 °C.

Praėjus daugiau nei pusei metų, 2016 m. balandžio 22 d. Jungtinių Tautų būstinėje Niujorke buvo pasirašyta Paryžiaus sutartis, kurioje šalys įsipareigojo kovoti su klimato kaita pagal priimtą veiksmų planą, siekiant sumažinti išmetamų į aplinką teršalų kiekį ir didinti atsparumą klimato kaitos poveikiui. Paryžiaus sutartis pakeis ir Lietuvos ūkio sektorių plėtros strategijas, nes Nacionalinė-

se atskirų ūkio sektorių plėtros strategijose turės atsirasti vietos ir Paryžiaus sutartyje numatytiems susitarimams.

Atsinaujinančių išteklių naudojimas

Visuomenėje, kurioje gyvename, vartojimui skirtos prekės ir joms pagaminti suvartota energija šiuo metu gaunama daugiausiai naudojant žemės gelmių išteklius. Juos suvartojus, susidaro atliekos, kurias reikia utilizuoti arba perdirbti. Šiuo metu siekiama sumažinti susidarantį atliekų kiekį, pertvarkant pramonės, energetikos ir žemės ūkio sektorius, didinant medžiagų ir energijos naudojimo efektyvumą, diegiant beatliekes gamybos technologijas ir

plėtojant atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą. Manoma, kad artimoje ateityje dabar plačiai paplitusius saulės, vėjo vandens energiją ar biokurą naudojančius įrenginius papildys iki šiol dar mažai žinomi energijos gamybos būdai, kuriuose energijai gaminti bus naudojamos biologinės ir cheminės kilmės medžiagos, visiškai pakeisiančios iškastinių energijos išteklių deginimo technologijas.

Kelių dešimtmečių patirtis, eksploatuojant atsinaujinančius energijos išteklius naudojančius įrenginius, parodė, kad saulę, vėją, vandens ir žemės energiją bei biokurą naudojančiuose įrenginiuose pagaminta šilumos ir elektros energija yra konkurencinga, todėl gali visiškai pakeisti iškastinius išteklius deginančius įrenginius.

Praktinė patirtis parodė trūkumus ir privalumus, išryškėjusius gaminant energiją iš atsinaujinančių energijos išteklių. Vienas esminių trūkumų – technologinių įrenginių brangumas, didinantis pagamintos energijos savikainą, vizualinė tarša, aplinkos tarša, naudojant biokurą. Kai kurie trūkumai išryškėjo, vertinant visą produkto (energijos) gamybos ciklą: neigiamas visuomenės požiūris, didėjantys užstatomos žemės ir reikalingas energijos kiekiui pagaminti žemės plotai. Privalumai: saugus energijos gaminimas, nenaudojant baigtinių iškastinių išteklių, anglies dvideginio neišskiriantis neutralus gamybos ciklas. Energijos gamyba dažniausiai nesukelia neigiamo poveikio aplinkai, tačiau sukuria naujus verslus ir pridėtinę vertę turinčius produktus, keičia vartojimo įpročius. Energijos gamyba priartėja prie vartotojo, vartotojai tampa energijos gamintojais.

Siekiant patobulinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą, inžinieriai ir mokslininkai tobulina esamas technologijas ir įrenginius, kuria naujas medžiagas, kurios artimoje ateityje papildys šiuo metu populiarius atsinaujinančius energijos išteklius. Esminis proveržis energetikoje gali įvykti būtent dėl naujų organinės, sintetinės ar biologinės kilmės medžiagų sukūrimo ir panaudojimo. (*Tęsinys – kitame numeryje*)

MOKSLO NAUJIENOS

Balansinis sėdėjimas mažina sveikatos sutrikimų tikimybę

Šiuolaikinėje visuomenėje vis garsiau kalbama apie fizinio aktyvumo naudą, kadangi jo mažėjimas tampa pasauline sveikatos problema. 2012 m. atliktame tyrime mažas fizinis aktyvumas pateko tarp 10 (iš 67) didžiausių riziką sveikatai turinčių veiksnių. Jis gali nulemti širdies ir kraujagyslių bei kraujotakos sistemos ligas. KTU mokslininkų atliktas tyrimas parodė, kad sumažinti nepakankamo fizinio aktyvumo keliamas rizikas gali padėti balansinis sėdėjimas.

Vyraujant sėdimam darbui, fizinis aktyvumas įgauna dar didesnę svarbą. Įmonės vis dažniau ieško būdų, kaip pasirūpinti

darbuotojų sveikata ir padidinti jų produktyvumą. Viena iš prevencinių priemonių įvardijamas balansinis sėdėjimas, kai įprastos kėdės pakeičiamos balansinėmis arba kineziterapiniais kamuoliais.

Nuolat kylantys klausimai apie balansinį sėdėjimą – ar jis iš tiesų naudingas, ar tik mados reikalas – Kauno technologijos universiteto (KTU) mokslininkus paskatino išsiaiškinti jo poveikį žmogaus sveikatai. Bendradarbiaudami su Lietuvos sveikatos mokslų universitetu (LSMU), KTU mokslininkai atsinaujinusioje KTU Mechatronikos instituto Biomechatronikos laboratorijoje atliko 6 savaites trukusį tyrimą. Pagrindinis tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kaip pasikeičia laikysena ir liemens raumenų aktyvumas sėdint ant balansinių kėdžių, tokių kaip „Thatsit balans“, „Back app“ ir „Humantool“ balansinės sėdynės. Tam įvertinti buvo naudojama naujausia įranga: 3D judesio ir analizės sistema „Qualisys“ ir „Noraxon“ elektromiografas.

Prieš tyrimą jo dalyviai mažai žinojo apie taisyklingą sėdėseną, todėl gauti rezultatai buvo tikslesni. Po šešių savaičių asmenų, sėdėjusių ant balansinių kėdžių, nugaros padėtis tapo taisyklingesnė (asmuo buvo mažiau sukniubęs), negu sėdint ant įprastinės kėdės. Balansinio sėdėjimo metu taip pat aktyvuoti gilieji raumenys, kurie yra pagrindiniai nugaros stabilizatoriai. Jie užtikrina taisyklingą laikyseną, yra atsakingi už pusiausvyrą ir lankstumą.

Iš tyrimo naudotų balansinių kėdžių, didžiausią teigiamą poveikį dalyvių sveikatai padarė „Humantool“ balansinė sėdynė. Dėl specialaus pagrindo ši sėdynė gali būti naudojama ant bet kokio tipo kėdžių. Taip balansinis sėdėjimas tampa prieinamas kiekvienam – įmonėje ir namuose. Atliekant specialius pratimus ant šios balansinės sėdynės, fizinis aktyvumas yra palaikomas

viso sėdėjimo metu ir stiprinamas sėdynės teigiamas poveikis.

„Atliktas tyrimas parodė, kad ergonomiškos sėdėjimo priemonės ne tik yra patogesnės, tačiau ir padeda didinti fizinį aktyvumą bei sumažinti sveikatos problemų atsiradimo tikimybę. Asmenys, besirūpinantys savo sveikata, turėtų atkreipti dėmesį, kad ergonomišką darbo vietą svarbu susikurti ne tik darbe, bet ir namuose“, – tyrimo rezultatus apibendrina KTU Mechatronikos instituto Biomechatronikos laboratorijos vedėjas Aurelijus Domeika. Mokslininko teigimu, vaikams, daug laiko leidžiantiems prie kompiuterio, tėvai turėtų formuoti taisyklingos sėdėsenos įgūdžius jau nuo mažens. Švietimo ir tinkamai parinktomis prevencinėmis priemonėmis galima sustabdyti chroniškų ligų atsiradimą.

Balansinių kėdžių konstrukcijos ir jų efektyvumo tyrimas. KTU fotoarchyvo nuotraukos

MEDŽIAGŲ MOKSLO ATEITIS

Pasak JAV mokslininko Joel Henzie, jau trejus metus dirbančio Nacionaliniame Japonijos medžiagų mokslo institute (NJMMI), šiandien mokslininkai mokosi kontroliuoti ir panaudoti šviesą tokiais būdais, kurie iki šiol niekada nebuvo išmėginti. „Gali būti, kad po 20 metų nematomumo drabužiai bus ne tik filmų kūrėjų fantazijos vaisius, bet ir tikrovė“, – mano J. Henzie, kuris kovo mėnesį lankėsi Kauno technologijos universiteto „Santakos“ slėnyje. Čia mokslininkas susipažino su jame veikiančių institutų ir laboratorijų darbu. J. Henzie su Medžiagų mokslo instituto mokslininkais aptarė tolimesnį pirmojo dvišalio projekto tarp KTU ir NJMMI įgyvendinimą.

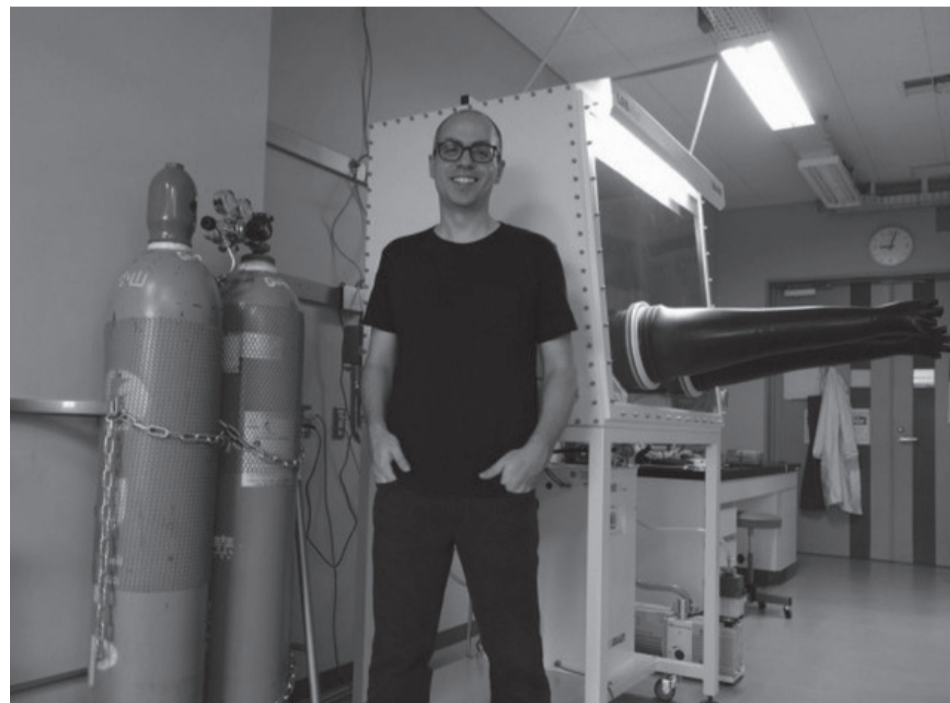
– **Kokiu tikslu lankėtės KTU? – paklausėme J. Henzie.**

– Nors Japonija ieško dvišalio bendradarbiavimo galimybių su daugeliu šalių, tačiau, mano žiniomis, tai pirmas kartas, kai tokio pobūdžio bendradarbiavimas buvo pradėtas Lietuvoje. Kartu su KTU Medžiagų mokslo institutu įgyvendiname bendrą projektą PLAS (*Plasmonic properties of silver nanoparticles assembled clusters*). Turiu kelias užduotis: vykdyti mokslinius tyrimus su KTU mokslininkais, užmegzti daugiau ryšių su profesoriais iš visos Lietuvos, susipažinti su jūsų šalies mokslo bendruomene, pristatyti NJMMI mokslinę veiklą ir stiprinti esamą bendradarbiavimą.

– **Kaip paaiškintumėte, kas yra medžiagų mokslas žmogui, pirmą kartą išgirdusiam šį pavadinimą?**

– Lyginant su chemija ar biologija, kurios egzistuoja jau ne vieną amžių, medžiagų

mokslas yra santykinai nauja disciplina, kilusi iš metalurgijos. Per šimtmečius žmonės bandė įvairius metalus, mėgino išsiaiškinti, kaip padaryti juos stipresnius ar labiau lankžius. Medžiagų mokslas prasidėjo nuo bandymų suprasti funkcines medžiagas, tokias

Joel Henzie laboratorijoje

kaip metalas, betonas ar stiklas, šiuolaikinėje visuomenėje. Visgi, šiandien medžiagų mokslo tyrėjų dėmesys nukreiptas į naujų medžiagų, pasižyminčių ypatingomis savybėmis, kūrimą. Nortvesterno universitetas

(Ilinojaus valstija), kur įgijau mokslo daktaro laipsnį, buvo pirmoji aukštojo mokslo institucija pasaulyje, kurioje 1950 m. įkurtas Medžiagų mokslo departamentas. Šiandien medžiagų moksle, pasitelkiant chemiją, fiziką ir inžineriją, „iš apačios į viršų“ kuriamos

– **Kaip medžiagų mokslas gali būti pritaikomas versle?**

– Versle pranašesni tie, kurie geba padaryti vieną ar kitą dalyką geriau ir mažesniais sąnaudomis nei konkurentai. Nors vienas iš medžiagų mokslo tikslų yra pagerinti esamas medžiagas, sumažinant jų gamybos kainas, tyrėjai taip pat intensyviai dirba, siekdami pagaminti visiškai naujas medžiagų rūšis, kurios leistų sukurti naujas pramonės šakas. Geras to pavyzdys yra skaidulinės optikos kabeliai. Siekiant pagaminti šiuos mažyčius stiklinius vamzdelius, kurie galėtų perteikti optinę spinduliuotę, t. y. informaciją po visą pasaulį, stiklo ir įvairių kitų medžiagų tyrimai užtruko šimtmečius. Be skaidulinės optikos nebūtų atsiradęs internetas, nebūtų nė vienos interneto kompanijos, nes vario laidų pralaidumas tam buvo per mažas. Verslininkai, norintys neatsilikti nuo naujausių ir pažangiausių technologijų bei siekiantys savo produktu ar paslauga palikti pastebimą žymę pasaulyje, turėtų domėtis medžiagų mokslu.

– **Kokios naujos medžiagos buvo sukurtos per pastaruosius 10–20 metų?**

– Turbūt viena „karščiausių“ medžiagų vis dar išlieka grafenas, sudarytas iš vieno atomo storio anglies plėvelių. Jis pasižymi labai neįprastomis elektrinėmis savybėmis, yra itin plonas ir labai stiprus. Šiandien grafenas naudojamas tranzistorių gamybai. Kita vis dar „karšta“ medžiaga yra organinis perovskitas – kristalas, kurį paprastai sudaro švino, metilamino ir jodo mišinys. Šiandien dauguma saulės baterijų yra pagamintos iš

Apie Lietuvos kaimo išsaugojimą

Prof. habil. dr. Antanas SVIRSKIS

Lietuva, ypač jos kaimas, tautos istorijoje patyrė daugybę sunkių išbandymų, tačiau mūsų žemdirbiai darbštumu, dorovingumu, neišpasakytą kantrybę ir užsispyrimu pasiekdavo, kad krašto žemės ūkis, kaip Feniksas atgimęs iš pelenų, vėl artėtų prie valstybių, kurios nepatyrė tokių sunkių išbandymų, lygio.

Atkūrus valstybę, nepakankamai apgalvotai vykdant žemės reformą, buvo padaryta klaidų, ir ši reforma užsitęsė. Mano, kaip ir daugelio kitų, piliečių, susirūpinusių Lietuvos kaimo išlikimo problemomis, įsitikinimu, svarbiausios padarytos klaidos yra: paveldėtojų rato išplėtimas iki vaikų, skubotas tuometinių ūkių išardymas, žemės pavertimas kilnojamoju turtu, ūkių diferenciacija, pasiekusi modernios Lietuvos laikams nematytą mastą, neorganizuota kooperacija, neskaidrus ir kartais net neteisingas ES ir Lietuvos nacionalinės paramos paskirstymas ir kt. Tačiau, nepaisant nuosmukio ir pertvarkos metais padarytų klaidų, Lietuvos žemės ūkis didelėmis pastangomis ir sąnaudomis atkūrė žemės ūkio produkcijos gamybą ir pastaraisiais metais net susiduriama su jos realizavimo problemomis.

Susirūpinimą kelia tai, kad pažanga pasiekta, naudojant vis daugiau mineralinių trąšų, pesticidų, net prieš pat derliaus nuėmimą (pvz., glifosatų). Tai lemia prastėjančią produkcijos kokybę, gamybos savikainos didėjimą, gamtinės aplinkos degradaciją, kelia pavojų žmonių ir gyvūnų sveikatai.

Vieša paslaptis, kad 2007–2013 m. Lietuvos žemės ūkio subjektai gavo daugiau nei 9 mlrd. litų ES paramą, kuria pasinaudojo tik 2 proc. stambių žemvaldžių. Tai sudaro tik apie 2,5 tūkst. ūkių, jau disponuojančių daugiau kaip 40 proc. dirbamos žemės. Jų paimta ES parama net 54 kartus viršija likusių varguolių paramą. Kaip dar pernai rašė „Valstiečių laikraštis“ (2015 m. vasario 25 d.), vikrieji ir suktieji vidutiniškai paėmė gal po 2 mln. litų europinių lėšų, o kitiems liko trupiniai.

Viso to rezultatas – smulkių ūkių, net kaimų spartus nykimas. Prieš keletą metų Lietuvos kaime buvo 150 tūkst. ūkių, o 2015 m. kovo 1 d. duomenimis, jų buvo likę tik 121 tūkst. Liūdniausia, kad 1991–2015 m. išnyko per 5 tūkst. kaimų ir vienkaimių, t. y. beveik tiek, kiek jų buvo sunaikinta 1965–1990 m., vadinamojo „brandaus“ socializmo metais. Grėsmingas visuomenės senėjimas ir kaimų nykimas yra visos ES narių žemės ūkio problema, tačiau Lietuvoje kaimo nykimo procesas yra gerokai intensyvesnis. Tai spartina didelis nedarbas, girtuokliavimas ir intensyvi, net 6 kartus viršijanti pasaulio vidurkį, emigracija. Tai akivaizdžiai iliustruoja faktas, kad vien 2000–2010 m. uždarytos 976 mokyklos. Mokinių skaičius kaime mažėjo vidutiniškai po 9–10 tūkst. kasmet (žr. „Lietuvos kaimo raidos tendencijos“, Vilnius, 2012).

Suprantama, kad stambus, intensyvus ir chemizuotas ūkis yra gerokai našesnis ir reikalauja daug mažiau darbo jėgos, tačiau jis nesprendžia ekonominių, socialinių ir ekologinių šalies problemų. Dominuoja javų ūkis, o produkcija, kaip žaliava, parduodama užsieniui. Tai nesukuria darbo vietų. Grūdų augintojams patogiu: pasėjai, nupjovė, pardavė ir dar ES paramą gavai. Tuo tarpu gyvulių skaičius labai sparčiai mažėja, nes jų auginimo savikaina auga, o

Ūkininko Gedimino Ališausko sodyboje sukurtas akmenų ansamblis, įamžinantis tautos kelią

produkcijos supirkimo kaina mažėja. Nesugebame prisilaikyti baltymingų augalų (dobilų, liucernos, žirnių, pupų, sojų ir kitų tradicinių rūšių) ir perkame milijonus tonų kenksmingų genetiškai modifikuotų sojų rupinių iš kitų valstybių. Kaime nedarbas siekia 20–25 proc.

Nors Lietuvoje vidutinio ūkio dydis yra 11,4 ha (artimas ES šalių vidurkiui), tačiau ariamų laukų plotų stambėjimas, sėjomainų nesilaikymas, spartus gyvulių skaičiaus mažėjimas, pievų ir ganyklų sunaikinimas ir vis intensyvesnis agrochemijos naudojimas veda prie to, kad mažėja natūralusis dirvožemio derlingumas ir bioįvairovė. Mūsų seneliai gerai suprato žaliųjų ir ankštinių augalų naudą gyvulių mitybai ir dirvožemių derlingumui išlaikyti. Menu laikus, kai Lietuvoje kasmet buvo auginama iki 0,5 milijono ha dobilų. Tai buvo vertingas pašaras visoms gyvulių rūšims ir galimybė pagaminti pigią bei sveiką gyvulininkystės produkciją.

Koktu klausytis kai kurių stambių žemvaldžių ir funkcionierių, besipiktinančių ES priimtais nutarimais dėl sėjomainų „žalinimo“. Jie įprato auginti tik varpinus javus ir rapsus, kurie reikalauja daug trąšų ir pesticidų. Jie nebenori auginti tradicinių visokeriopa vertingų žaliųjų ir ankštinių augalų. Rezultatas – naujausioje Lietuvos raudonojoje knygoje jau įrašyta beveik 800 augalų ir gyvūnų rūšių. Šalyje sparčiai nyksta 48 paukščių, šikšnosparnių, vabzdžių ir augalų rūšys. Tai tiesiogiai susiję su tradicinio kaimo nykimu, nes šios rūšys yra prisitaikiusios gyventi kaime, šalia žmogaus. Vidurio Lietuvos laukuose jau beveik išnyko kurapkos, kiškiai, varlės, kamanės. Ar tai ne rimtas signalas, kad kažkas mūsų veikloje negerai? Kai kurių gamtininkų nuomone, jei kaime gyventų bent 50 proc. gyventojų ir vyrų smulkesni ūkiai, Lietuva ekologinių problemų neturėtų. Taigi, viską sudėjus, stambaus ūkio pranašumai subliūkšta.

Lietuvos žemės ūkiu rūpinasi beveik 100 įvairiausių asociacijų ir sąjungų (dabartinės žemės ūkio ministrės duomenimis), Žemės ūkio rūmai, keturi mokslinio tyrimo institutai, konsultavimo tarnyba, kelios ministerijos, du universitetai, daug įvairiausių kontrolės įstaigų ir net Lietuvos kaimo parlamentas. Bet jų veiklos koordinacija – labai silpna, nes kiekvienas tempia „paklodę į save“ ir kaimo problemos lieka podukros vietoje. Neturime aiškios net artimiausiam dešimtmėčiui agrarinio sektoriaus vizijos. Nėra ir atsakingų, nes tai – kolektyvinė atsakomybė. Važiuojant pagrindiniais Lietuvos keliais, matomos ir gražiai sutvarkytos sodybos

bei gyvenvietės, tačiau pasukus giliau, vaizdas labai pasikeičia. Dabartiniame Lietuvos kaime jau apie 70 tūkst. trobų stovi užkaltais langais.

Pagirtina, kad naujoje Lietuvos kaimo plėtros programoje nebeliko pragaištingos priemonės „Pasitraukimas iš prekinės gamybos“, kuria ankstesnėje programoje norėjo pasinaudoti (o didelė dalis ir pasinaudojo) net 110 tūkst. ūkininkų. Sunku net įsivaizduoti didesnę smūgį kaimui. Pagal

naująją programą, daugiau kaip 40 proc. yra mažesni nei 5 ha, o jaunieji ūkininkai tesudaro tik 6 proc. Programos įgyvendinimui Lietuva ketina panaudoti 1,9 mlrd. eurų (1,6 mlrd. eurų ES biudžeto lėšų ir 0,3 mlrd. eurų nacionalinių lėšų), numatytų 2014–2020 m.

Tokia programa, ko gero, bus paskutinė. Sudėjus 2007–2013 m. ir ateinančiojo periodo paramą, vadinamąjai „kaimo plėtrai“ bus panaudota net apie 4 mlrd. eurų, tačiau šia parama pasinaudoja tik apie 10 proc. ūkių savininkų. Likusieji 90 proc. apie tokią paramą galės tik pasvajoti. Daug teisingiau būtų buvę tą paramą paskirstyti visiems – proporcingai ūkių dydžiui (kaip Švedijoje) arba kaip JAV, kur valstybė neremia didesnių kaip 250 ha ūkių. Mano supratimu, jei dabartinė parama būtų skirta ne 8 tūkst. ūkininkų, o agroservisų įkūrimui rajonuose ir stambesnėse seniūnijose, tą paramą pajustų dešimteriopai daugiau vargstančių smulkiųjų ūkių savininkų.

Noriu atkreipti dėmesį į sudėtingus neišvengiamus procesus, vykstančius dabartiniame Lietuvos kaime ir imtis skubių priemonių:

1. Vyksta neribota spekuliacija žemės ir miškų plotais. Jau baigiama supirkti visa Lietuva, bet, atrodo, niekam neįdomu, kas ir už kieno pinigų tai daro. Prieš kelerius metus pigiai supirkta žemė, įvedus eurą, pabrango 3–5 kartus. Retas žemdirbys gali svajoti apie tokios brangios žemės pirkimą. Todėl žemgrobiai, svajodami perparduoti kuo greičiau Lietuvos žemę turtingiems užsieniečiams, spaudžia Seimą, kad jis panaikintų ir taip kuklius saugiklius nuo jų invazijos.

2. Tipišką dabartinį, netgi Vidurio Lietuvos, kaimą sudaro keli sumanesni ūkininkų ūkiai ir keliolikos bežemių sodybos. Visa kita žemė yra nuomojama arba jau supirktą stambiųjų žemvaldžių, kurių žemės plotai išsidėstę net keliuose rajonuose. Daugumos jų tikslas – kuo didesnis derlius bet kokia kaina ir dar likusios nuomojamos žemės supirkimas ir net perpardavimas. Todėl nei stambūs ūkininkai, nei bendrovės nesuinteresuotos savo brangia ir galinga technika padėti įdirbti mažųjų ūkelių sklypus (tų 40 proc.). Rezultatas – mažžemiams nebeliko galimybių ir net neapsimoka auginti gyvulių. Jie priversti skursti, degraduoti ir laukti pašalpų iš valstybės. Švedijos ir kitų šalių patyrimas rodo, kad tik kooperacija leistų išsaugoti smulkiuosius ūkius ir miestuose gyvenančių buvusių kaimiečių tėviškes, kartu ir kaimą bei kraštovaizdį.

Kiekviename rajone ir seniūnijose dar likę šviesuolių, kurie savo sumanumu ir nuoširdžiu darbu gražiai tvarkosi, ūkinin-

Ištuštėjęs kaimas

Ilgus metus nenaudotą dirbtuvių pastatą bandoma atstatyti. J. Jasaičio nuotr.

kauja ekologiškai, plėtoja įvairius verslus ir yra pavyzdys kaimynams. Tokiems ūkiams reikėtų suteikti parodomųjų-pavyzdinių ūkių statusą, kur būtų atliekami gamybiniai bandymai, organizuojami kursai ūkininkams, studentams ir moksleiviams, įdarbinami bedarbiai, socialiai remtini ar net degradavę piliečiai ir kt. Tokių ir stambesnių ūkių bazėje galėtų būti įkurti, kaip tai yra Švedijoje ar Šveicarijoje, agroservisai, kurie už prieinamą kainą padėtų varginiesiems kaimynams atlikti sudėtingesnius ūkio darbus, realizuoti derliaus perteklių ir pan. Tam būtinas valstybinis požiūris ir visokeriopa parama.

3. Taikomąjį žemės ūkio mokslą turėtų kuruoti Žemės ūkio ministerija ir vertinti jį tik už sukurtas augalų ir gyvūnų veisles, sėklininkystę, veislininkystę, žemės ūkio ekologizavimą ir kitokią konkrečią paramą šeimos ūkiams, o ne už „prestižinius“ straipsnius užsienio leidiniuose.

4. Būtina įamžinti išnykusių ir benykstančių kaimų bei vienkaimių atminimą, jų vietas pastatant atminimo lentas, paminklinius akmenis, pasodinant ąžuolus ar gojelius, jų vardu pavadinant gretimų miestelių ir miestų gatves, nes kaimų pavadinimai – neįkainojamas visos Lietuvos kultūrinis paveldas ir istorija.

Lietuvos kaimas atsidūrė bene paskutinėje kryžkelėje. Dar 10 metų ir iš jo liks tik graudus prisiminimas. Neliks, kas saugotų papročius, dainas, gyvą kalbą, girias ir pievas, dirvą ir visą valstybę nuo beatodairiškos chemizacijos, technizacijos ir emigracijos. Lietuvos žemės ūkis gali tapti didele komercine ferma su keliais šimtais neaiškios kilmės žemvaldžių ir tūkstančiais varganų baudžiauninkų. Todėl būtina nedelsiant parengti ilgalaikę Lietuvos kaimo išlikimo strategiją. Vėluojame bent 20 metų. Tik neatidėliojamomis ir sutelktomis, nesavanaudiškomis ir koordinuotomis visų visuomenės sluoksnių bei valdžios pastangomis galime ir privalome bent atitolinti kaimo saulėlydį. Turime paskutinę galimybę racionaliai paskirstyti ir panaudoti ES paramą. Lietuva be šeimos ūkių ir tvarkingo kaimo – šalis be ateities. Autorius yra Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacijos tarybos narys

NAUJŲ KNYGŲ SUTIKTUVĖS

PAJŪRIO FOTOGRAFAI

Dalia ŠIMKUTĖ

Jolanta Klietkutė: „Senosios fotografijos mane užburia, tad jomis norėjau pasidailinti ir su knygos skaitytojais.“

Gegužės 28 d., 14 val. Žemaičių dailės muziejuje vyks bibliotekininės, kraštotyrininės, fotomenininės Jolantos Klietkutės knygos „Pirmieji pajūrio fotografai: Paulina Mongirdaitė, Ignas Stropus“ pristatymas. „Tikiu, kad kiekvienas žmogus gimdamas atsineša kažkokią savo dovaną ar neregimą paskirtį. Save priskirčiau prie „kronikininkų“, t. y. žmonių, kurie, net patys nežinodami kodėl, renka, užrašinėja įvairius faktus, kol galų gale gyvenimo pabaigoje pamato nuostabią iš jų sudėliotą istoriją. Galbūt mano knyga gali būti įrodymas skeptikams, su kuriais susidūriau, kad net „pilka pelytė“ iš provincijos gali atlikti profesionalų darbą“, – sako autorė. Ji mielai sutiko papasakoti apie šį kruopštų, nuoseklų nuotraukų, atvirukų, biografijos detalių rinkimą, kuriame patyrė ir malonių netikėtumų, ir detektyvinių istorijų.

– Jūsų leidinys – solidus trylikos metų kruopštaus, nuoseklaus darbo rezultatas. Knygoje ne tik atkurtos P. Mongirdaitės ir I. Stropaus biografijos, bet ir aprašyta, iliustruota fotografijomis, kaip Kretinga atrodė XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Remiantis P. Mongirdaitės vaikaitės Janinos Vrotnovskos prisiminimų sąsiuviniais, atkurtas XX a. pradžios Palangos gyvenimas. Nuo ko pradėjote, kaip rinkote medžiagą knygai?

– 1996–1997 m. savo diplominiam darbui rinkau Pakutuvėnų parapijos istoriją: ėjau per žmones, klausinėjau, užsirašinėjau, peržiūrėjęs šeimos nuotraukų albumus. Taip ir atradau, kad Pakutuvėnų kaime yra gimęs garsus pajūrio fotografas Ignas Stropus. Įdomu, kad pirmiausia susipažinau su jo vaikaite, kuri šiek tiek atskleidė fotografo šeimos praeitį, o netrukus man į rankas pateko Virgilijaus Juodakio knyga „Lietuvos fotografijos istorija: 1854–1940“, kurioje aprašomi garsiausi Palangos fotografai Paulina Mongirdaitė ir Ignas Stropus. Pamačiau, kad apie juos išliko labai mažai žinių.

Apie 2002 m. pranciškonas brolis Gediminas, tvarkydamas savo nuotraukų archyvą, man atidavė nežinomo jaunuolio nuotrauką, darytą fotografės P. Mongirdaitės. Susidomėjau, nes labai retai XIX a. pabaigos fotografų vinjetėse galima išvysti moterišką pavardę. Pradėjau ieškoti, kas ji buvo. Tačiau pirmosios žinios buvo itin skurdžios. Tai spėjama gimimo ir mirties data, o tikslesnių biografijos duomenų neišliko, išskyrus tai, kad ji – bajoraitė ir pirmoji Lietuvoje moteris fotografė.

Taip pradėjau rinkti informaciją apie Pauliną Mongirdaitę ir Igną Stropų. Iš pradžių tai buvo labai lėtas kaupimas – po mažiausią žinutę ar faktą. Peržvelgiau spaudoje aptiktus straipsnius. Nuvylė, kad visos publikacijos yra tik sausas pirminio šaltinio – Virgilijaus Juodakio – surinktos medžiagos kopijavimas ir perrašymas įvairiomis variacijomis. Taigi retkarčiais aplankiusi ar susipažinusi su sena kretingiškių ar palangiškių šeima, peržiūrėjęs jų šeimos albumus ir klausinėjęs apie šiuos fotografus. Igną Palangoje dar daug kas prisimena, o štai apie Pauliną išlikę tik senelių pasakojimai.

Informacijos apie šiuos menininkus pra-

Knygos autorė Jolanta Klietkutė, per tryliką medžiagos rinkimo metų ir patyrusi malonių netikėtumų, ir susidūrusi su kone detektyvinėmis istorijomis. Asmeninio archyvo nuotr.

dėjau ieškoti muziejuose. Ypač daug žinių ir pagalbos sulaukiau Kretingos muziejuje, taip pat didžiųjų Lietuvos universitetų bibliotekose. Nustebino, kad muziejų ir bibliotekų fonduose, kurie, deja, dar netyrinėti, yra tūkstančiai vienietų ikonografinės medžiagos. Todėl viliausi, kad po 10–20 metų išvysime ir daugiau vertingų šių fotografų darbų.

Vėliau ėmiau ieškoti privačių kolekcininkų. Buvau girdėjusi, esą jie nenoriai bendrauja, nenoriai rodo savo kolekcijas pašaliniamis žmonėms. Tačiau mano nuogaštavimai nepasitvirtino – dauguma jų yra malonūs, atviri žmonės. Kolekcininkai leido peržiūrėti eksponatus, nukopijuoti reikiamas nuotraukas ar atvirukus ir juos publikuoti knygoje. Be to, vieni iš kitų sužinoję ir patys man pranešdavo, kas renka pajūrio vaizdus. Taip pamažu kaupiau šių fotografų darbų archyvą.

Kitas šaltinis – privatus šeimos archyvas. Padėjo palangiškių, kretingiškių, net vilniečių ir kauniečių šeimos, vienos per kitus klausinėjusios, kas savo albumuose turi I. Stropaus ar P. Mongirdaitės nuotraukų. Per tuos metus šimtus kartų keliavau, lankiau šeimas ir kolekcininkus, susipažinau su daugybe įdomių, nuoširdžių žmonių. Tačiau gaila, kad ne visus eksponatus galėjau publikuoti knygoje – tam neužteko vietos.

Prasidėjus muziejų ir bibliotekų fondų skaitmeninimui, pastaruosius penkerius metus šis darbas paspartėjo ir palengvėjo. Daug naktų praleidau naršydama internete, varčiau įvairiose Lenkijos ir Latvijos bibliotekose esančią XX a. pradžios spaudą, kurioje radau publikuotus P. Mongirdaitės darbus. Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje aptikau iki tol mums nežinomą jos Palangos albumėlį. „E. paveldo“ sistemoje vartydama tarpukario Lietuvos spaudą, pamačiau išspausdintą I. Stropaus nuotraukas. Labai daug fotografų darbų radau, naršydama užsienio aukcionų medžiagą. Liūdna, kad daug jų iškeliauja iš Lietuvos, bet guodžia mintis, kad išlikę yra saugomi kolekcionuose. Šių menininkų atvirukų geografija itin plati: nuo Australijos, Andoros iki Rusijos gilumos – Novosibirsko. Nemažai jų yra ir amerikiečių kolekcionuose.

– Minėjote, kad rašydama knygą gyvenote tarsi detektyve, kuriame reikia išpainioti įvairias neaiškias istorijas, rasti, kur įklijuoti trūkstantį

Fotografija „Stropus Kazimieras sugrįžta iš Pirmojo pasaulinio karo“ – labiausiai autorei patinkantis I. Stropaus užfiksuotas kadras. Stanislavos Šimkienės šeimos albumo nuotr.

mozaikos dalį...

– Kiekviena gauta nuotrauka turėjo savo istoriją, kurią reikėjo išsiaiškinti. Labai įdomu buvo identifikuoti įamžintus žmones, susipažinti su jų gyvenimu. Gaila, kad dauguma jų į leidinį netilpo. Juokauju, kad reikėtų rašyti atskirą knygą apie tai, kaip buvo rašoma ši. Ieškodama P. Mongirdaitės portreto, net prašiau Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro pagalbos. Buvau gavusi nuotrauką, kurioje, kaip manoma, yra užfiksuota krikšto mama tapusi P. Mongirdaitė. Bet, žvelgiant į šią moterį, nuojauta kuždėjo, kad tai – ne ji. Gavusi Paulinos portretus iš Lenkijos, kreipiausi į kriminalistus, kad padėtų išsiaiškinti, ar visose nuotraukose ta pati asmenybė. Gavau neigiamą atsakymą. Tada Lietuvos valstybės istorijos archyve susiradau to asmens krikšto metriką ir perskaičiau, kad jo krikštamote buvo Elžbieta Kymantienė (Sofijos Čiurlionienės mama), kurią fotografavo P. Mongirdaitė. Tokių istorijų, kaip ši, buvo begalė.

– Ar tyrinėjant užmaršties dulkelius nugulusius istorijos klodus, teko patirti ir itin nustebinusią, stebukliu prilygstančių situacijų?

– Taip, Paulinos biografijos faktų paieška – dar viena, kone mistinė, istorija. Daugybę metų nieko, išskyrus darbus, nepavyko atrasti. Kad ir kiek klausinėjau Lietuvoje, Lenkijoje, JAV – iš visur sulaukdavau atsakymo, kad nevargčiau, nes nerasiu nei jos portreto, nei biografijos duomenų. Praradusi viltį, į savo asmeninį tinklalapį įdėjau žinutę, kad renku medžiagą ir ieškau bet kokios informacijos apie fotografę P. Mongirdaitę. Praėjus kelioms dienoms, vieną naktį savo elektroninio pašto dėžutėje, „šlamšto“ skyriuje, pamačiau laišką anglų kalba. Kadangi šia kalba man niekas nerašo, jį norėjau ištrinti ir jau buvau bespaudžianti mygtuką „Delete“, kai antraštės tekste pamačiau žodį „Mongird“. Net nutirpau. Atsiverčiau laišką, o jame – moteris iš Varšuvos dėsto, kad neseniai vyras tvarkė sandėliuką ir aptiko jos promočiutės prisiminimų sąsiuvinį, kuriuose ši aprašė savo vaikystę Palangoje ir mylimą tetą fotografę Polę Mongird.

Moteris rašė, kad jai buvo įdomu, kas ta Mongirdaitė, todėl įvedė paieškos sistemoje jos vardą ir pavardę. Pirmiausia jai parodė mano tinklalapį su minėtu prašymu. Šis laiškas buvo stebuklas! Štai jau metus susira-

šinėju su P. Mongirdaitės propromovaikaite Agnieška Jakubčyk. Buvau nuvykusi į svečius, varčiau šeimos albumus, kuriuose net keturios Paulinos nuotraukos! O jos promočiutės prisiminimų sąsiuviniai – tikras lobis, atskleidęs fotografės asmenybę, gyvenimo detales, šeimos aplinkybes ir daug kitų dalykų. Tik gavus šiuos užrašus pavyko atrasti jos fotopaviljoną Palangoje, kuris tebestovi beveik nepasikeitęs.

Tačiau nesužinojau Paulinos gimimo datos, nes ji gimė tuoj po 1963 m. sukilimo. Spėju, kad šeima tuo metu buvo pasitraukusi į Lenkiją ir Paulina galėjo išvysti pasaulį bet kurioje Lietuvos ar Lenkijos vietovėje. Netgi „Facebook“ grupėje „Domiuosi genealogija“ buvau prašiusi kolegų savanorių pagalbos, kad, tyrinėdami metrikų knygas (nesvarbu, kokios vietovės), peržvelgtų ir 1863–1870 m. gimimo įrašus, gal netyčia aptiks ir jos. Deja, nors ir sulaukiau daug pagalbininkų, reikšmingos datos nepavyko rasti. O ieškoti Varšuvos ar Rygos archyvuose neturiu nei ryšių, nei lėšų.

Paulina sugebėjo išlikti paslaptinga net mirdama: Palangos kapinėse nepavyko atrasti net palaidojimo vietos, nors taip pat labai daug žmonių apie tai buvo išklausinėta. Tiesa, nuojauta kužda apie vieną kapą, tačiau jame neišliko jokio įrašo, o vietiniai nebeprisimena, kas ten palaidota.

– Stebuklui prilygsta ir dar vienas rastas P. Mongirdaitės atvirukas...

– Kai kolekcininkai vieni per kitus ėmė klausinėti mano ieškomų P. Mongirdaitės ir I. Stropaus vaizdų, vieną dieną man paskambino nepažįstamas žmogus ir pasakojo apie tarp kolekcininkų sklendantį gaudą, kad kažkas iš kolekcininkų pas kažką yra matęs P. Mongirdaitės išleistą atviruką su Vaitkuškio dvaro vaizdu. Labai suabejojau: kur Palanga, o kur Vaitkuškis, ko į tokias tolybes Paulinai reikėtų trenktis?

Taigi kolekcininkų vis užklaudavau šia tema ir sužinojau, kad esą vienas fotoklubas gali žinoti. Parašiau ten ir... sulaukiau kontaktų. Iš tiesų vienas kolekcininkas turėjo tą atviruką ir kelias labai įdomias P. Mongirdaitės darytas nuotraukas. Šios žinios mane pasiekė beveik parai likus iki siunčiant knygos maketą į spaustuovę. Puoliau keisti maketą, pildyti tekstą... Paskutinė naktis buvo bemiegė.

GALIMYBĖ GYVENTI LIETUVIŠKA DVASIA

Prof. Jonas KIEVIŠAS

Saulius Sidaras – geologijos mokslų daktaras (1985 m.), tremtinys, vienas iš Krasnojarsko tautinės kultūrinės autonomijos „Lietuva“ kūrėjų, bendrijos pirmininko pavaduotojas (1992 m.) ir aktyvus veikėjas. Rusijos Federacijoje apdovanotas geologo garbės ženklu (1999 m.) ir įrašytas į Krasnojarsko krašto enciklopediją, o Lietuvoje – Tautinių mažumų ir išeivijos departamento garbės sidabro ženklu (2007 m). Aprašinėja ir fotografuoja lietuvių tremtinių ir jų palikuonių gyvenimą Sibire, tiria tremties istoriją, kaupia bendrijos archyvą. Vienas sūnus apsigyveno Lietuvoje, kitas liko su tėvais ir dirba Sibire.

Sibiro tremtinys – vaikas

Tvarkingo ūkininko nuo Rumšiškių

šeimą sovietinė valdžia 1948 m. ištrėmė į Sibirą. Tėvą nušovė čia pat, tad tremties siaubą teko įveikti motinai su dviem vaikais ir aštuoniasdešimtmete senele. Sauliui buvo septyneri. Viską atėmė ir išvežė, o parvežti nebeapsirūpino. Kuo nusikalto septynmetis vaikas, kodėl buvo ištrėmtas, persekiotas, turėjo kęsti badą ir patyčias? Ar tokioje baisioje aplinkoje tremtinys vaikas galėjo išlikti oriu žmogumi, apsibrėžti savo gyvenimo misiją ir ją atlikti?

Sunkūs išbandymai atskleidė pirmiausia šeimos stiprybę – jos dvasingumą. Kaip sako pats Saulius, mokykloje lietuvių kalbos teko mokytis dvi savaites, nes išvežė iš Lietuvos ir mokslai baigėsi. Bet šiandien jis rašo knygas, mokslinius straipsnius, spausdina atsiminimus. To išmokė tėvai. Skaityti išmoko dar namuose, būdamas šešerių metų. Vėliau mokė mama, kartu perteikusi ir meilę Lietuvai, jos kultūrai, papročiams, tremtinių nezmogiško gyvenimo aplinkoje pratinusi neprarasti pagarbos žmogui, tautos kalbai ir tradicijoms. Būtent tokiomis sąlygomis brendo mokslui ir kultūrai pasižventusi asmenybė – žymus geologas, knygų autorius ir kultūros veikėjas. Pats Saulius rašo, kad „yra ką prisiminti, yra ką papasakoti savo vaikams ir vaikaičiams“ (knygos „Tolstantis horizontas“ rankraštis).

Atsiradus galimybėms, rusų kalba iš-

leistos per netrumpą laikotarpį parengtos knygos. Tai „Langas į pasaką“ (2010) – apie Sibiro lietuvių buitį ir jų taikomąją dailę, „Du krantai“ (2010) – apie Krasnojarsko lietuvių tautinės kultūrinės autonomijos veiklą ir bendruomenės narių gyvenimo kelią, „Jakutijos pasakojimai“ (2010, kartu su R. Racėnu) – apie lietuvių tremtinių „lapteviečių“ gyvenimą (vertimas iš lietuvių kalbos), memuarai „Vis tolstantis horizontas“ (2010). Šią knygą lietuvių kalba planuojama išleisti 2016 m. Rusijoje tokie leidiniai reikalingi savo šaknimis besidomintiems tremtinių palikuonims ir draugijos veiklai, o Lietuvoje – fiksuojant mūsų visuomenės istoriją ir padedant jaunajai kartai suvokti tradicijų prasmę ir dvasingumo reikšmę žmogaus gyvenime.

Saulius – kultūros veikėjas

Skaudžias tremties pasekmes geriausiai geba vertinti tie, kurie gyveno Lietuvoje ir vėliau buvo prievarta išvežti į Sibirą. Jie supranta skirtingų kultūrų, humaniškos aplinkos, dvasingumo vaidmenį žmogaus gyvenime. Deja, daugumai visuomenės ir net tremtinių palikuonių nelengva suprasti viso to prasmę ir reikšmę. Tam reikalinga atitinkama aplinka ir ilga nuosekli asmenybės branda. Todėl S. Sidaras daug kuo prisidėjo, kad 1997 m. Krasnojarske būtų įsteigta

sekmadieninė lietuvių kalbos mokykla, ir ryžosi būti jos vadovas bei dėstytojas.

Mokyklą lanko suaugusieji ir vaikai – buvusių tremtinių palikuonys, net rusų ir kitų tautybių mokiniai. Tai visai Krasnojarsko lietuvių bendruomenei svarbus kultūros židinys, nes čia ne tik skamba lietuvių kalba, bet ir puoselėjamos tradicijos, palaikoma lietuvių Sibire. Skleidžiamas lietuvių kultūros savitumas žadina ir kitų tautybių žmonių dėmesį jai. Tą patvirtina gana gausus dalyvių skaičius kiekvienais metais švenčiant Vasario 16-ąją, šv. Kalėdas ir Velykas, organizuojant Kaziuko mugę, Jonines, gimtosios kalbos ar Krasnojarsko miesto dienas.

Sauliaus veikla neapsiribojo tik mokyklos erdve. 2011 m. buvo įkurtas vaikų ir suaugusiųjų teatras, kurio spektaklį „Mažylis“ (pagal M. Ivaškevičiaus pjesę) 2012–2013 m. pamatė Krasnojarske ir Lietuvoje. Parengta fotoparoda „Lietuviai nuo Jenisejaus krantų“, kuri buvo pristatyta Lietuvoje (Vilniaus universitete, Lietuvos edukologijos universitete, mokykloje „Lietuvių namai“, Panevėžio rajone Bistrampolio dvare), Lenkijoje (Varšuvoje) ir Rusijoje (Krasnojarske, Kazachinske, Jeniseiske). Krasnojarsko lietuvių bendruomenės 20-mečio proga suorganizuotas renginys, kuriame buvo demonstruoti

■ Nukelta | 10 p.

PAJŪRIO FOTOGRAFAI

■ Atkelta iš 8 p.

O kiek klausimų kilo dėl šio atviruko. Vaitkuškio dvare gyveno Stanislovas Kazimieras Kosakovskis, kuris po 1890 m. (panaši data, kaip P. Mongirdaitės) jame buvo įkūręs fotoateljė ir dirbo su fotografu J. Krajevskiu. Sukūrė mėgėjiškų fotografijų (šeimos ir valstiečių buitės, kelionių, dvaro ir apylinkių, gamtos vaizdų, portretų) ir sukaupe didelį fotoarchyvą – 75 fotoalbumus. Išliko 67 su 6259 nuotraukomis ir katalogas. Jis dalyvavo ir net buvo apdovanotas Varšuvos (1889, 1897, 1901), Daugpilio, Londono, Vitebsko (visos 1903), Panevėžio (1903–1904), Krokuvos (1904) fotografijų parodose. Nuo 1903 m. – Varšuvos fotografijos draugijos narys. Gal ir Paulina dalyvavo tose pačiose parodose, buvo draugijos nare? Taigi jie galėjo būti pažįstami. Tuos klausimus dar reikia išsiaiškinti.

Vaitkuškio dvaro atvirukas išleistas 1904 m. Maskvoje, Rusijos gubernijos miestų serijoje, todėl gali būti, kad Paulina fotografavo ir daugiau Lietuvos miestų, tik tu atvirukų mes dar neradome...

– **Prasitarėte, kad, pradėjusi kaupti medžiagą, planavote parašyti išsamesnį straipsnį, tad kaip kilo idėja išleisti knygą?**

– Rinkdama medžiagą, negalvoju apie leidinį. Tačiau 2013-ųjų pavasarį, interviu regioninio laikraščio žurnalistei metu toptelėjo mintis, kad iš didelės apimties surinktos medžiagos gali atsirasti graži knyga. Pirmiausia įsivaizdavau dvi nedidukes, plonytes knygeles, skirtas vienam ir kitam fotografui. Tačiau, pradėjusi dėlioti turimą informaciją į knygos rėmus, pamačiau, kad jų darbai yra nuoseklūs, vienas kitą papildo. Tad teko apsispręsti – rašyti tik sausas biografijas ar

Autorei ši P. Mongirdaitės nuotrauka, kurioje jamžinti grafi Antanina Sofija ir Feliksas Tiškevičiai su kūdikiu Palangos rūmų vestibulyje, tobuliausia.

Kretingos muziejaus archyvo nuotr.

jų darbais atkurti 55-erių metų Palangos ir Kretingos miestelių istoriją.

Buvo nepaprastai įdomu, radus naują nuotrauką, ją tirti, lyginti su kitomis, atpažinti joje jamžintą asmenį, pastatą, gatvę ir atrasti bei aprašyti jų istoriją. Pamažu kaupiantis medžiagai, suvokiau, kad tik aprašyti šių menininkų gyvenimus būtų tarsi nepagarba jiems. Turi būti ir jų darbų albumai. Tiesa, teko riboti knygos puslapių skaičių, nes leidybai neturėjau lėšų. Jeigu būčiau gavusi didesnę finansavimą, būčiau išleidusi kokiais trim spaudos lankais storesnę knygą. Labai norėjosi išspausdinti bent jau pilnus P. Mongirdaitės albumėlius, I. Stro-

paus – atvirukų rinkinius. Deja, dėl minėtos priežasties apsiribojau tik keliais pavyzdžiais. Intensyviausiai sukauptą medžiagą rinkau ir dėlioju nuo 2013 m. pavasario. Knygos juodraščių nedrašiau nusiunčiau fotomenininkui, fotografijos tyrinėtoji Stanislovui Žvirgždui. Tą pačią dieną sulaukiau jo telefono skambučio ir gavau labai vertingų komentarų bei patarimų.

– **Esate sakiusi, kad senosios nuotraukos Jus užburia, žavi, įkvepia, tad norėjote jomis pasidalinti ir su knygos skaitytojais. Visgi gal išskirtumėte leidinio nuotraukas, kurios Jums labiausiai patinka?**

– Tikiu, kad kiekvienas fotografas turi savo mėgstamiausią kadrą. Man tobuliausia P. Mongirdaitės nuotrauka yra 72-ajame knygos puslapyje. Joje užfiksuoti grafi Antanina Sofija ir Feliksas Tiškevičiai su kūdikiu Palangos rūmų vestibulyje. Ši nuotrauka magiškai traukia ir nepaleidžia žiūrovo žvilgsnio: iš dramatiškos tamsos išnyrantys išraiškingi veidai, laiptų ir kūdikio patalėlių šviesumas sukuria pusiausvyrą. Tai emociškai stipri ir „pagaunanti“ nuotrauka.

Kita yra 189-ojo puslapio viršuje išspausdinta I. Stropaus nuotrauka „Stropus Kazimieras sugrįžta iš Pirmojo pasaulinio karo“. Reta vaizdų su tokiu stipriu emociiniu užtaisu: motina, metusi grėblį, prie kopyltstulpio pasitinka sugrįžtantį lazdele pasiramsčiuojantį sūnų. Kadro atsvara – kitos dvi figūros – atbėgantys pasitikti broliai.

– **Nors tris kartus teikėte paraišką, Lietuvos kultūros taryba Jūsų monografijai neskyrė nė cento. Kas gi finansavo 500 vienetų tiražo leidybą?**

– Trejus metus rinkau lėšas: aukojo privatus žmonės, organizacijos. Pusę reikalingos sumos iš projektinių lėšų skyrė Kretingos

ir Palangos savivaldybės. Tikras stebuklas buvo Lietuvos nacionalinis muziejus, tiesiai iš spaustuvės nupirkęs dalį tiražo ir taip padengęs trūkstantį spausdinimui sumą. Esu labai dėkinga kiekvienam, prisidėjusiam prie leidybos. Be jų pagalbos ši knyga tikriausiai dar dešimtmetį tūnotų mano kompiuteryje. O juk 2015-aisiais buvo abiejų fotografų gimimo jubiliejai: Paulinai Mongirdaitei – 150 metų, Ignei Stropui – 130.

– **Jau baigiate ir antrąją knygą – apie Pakutuvėnus. Kada galėsime ją pamatyti?**

– Labai tikiuosi, kad knyga apie Pakutuvėnus pasirodys šių metų pabaigoje ar ateinančių metų pradžioje. Tai priklausys nuo finansavimo. Tekstus jau turiu, lieka tik sutvarkyti nuotraukas ir sudėlioti knygos maketą.

– **Gal galite atskleisti ateities planus?**

– Išleidus knygą, atradau, pas ką P. Mongirdaitė mokėsi fotografijos. Jeigu pavyktų rasti ir P. Mongirdaitės gimimo datą, labai svajoju apie antrą, papildytą knygos leidimą. Svajoju parašyti, jei ne knygas, tai bent išsamius straipsnius apie Kretingos fotografus: Alfonsą Survilą, Kostą Jagutį, tragiško likimo žydų kilmės fotografus Mendelį Berkovičių (plungiškį) ir Malką Sekolekoraite... Iš tiesų pajūrio fotografijos istorija kol kas yra balta (gal pilka) dėmė Lietuvos fotografijos istorijoje. Dar yra labai daug Kretingos rajono fotografų, apie kuriuos žinome tik po sakinį, o kai kurių tik pavardę. Jei prisimintume ir Klaipėdos fotografus... Darbo pakaktų penkiems gyvenimams. Norėčiau ateityje iš tokio užsiėmimo pelnytis duoną.

– **Dėkoju už pokalbį. Linkiu, kad Jūsų svajonės išsipildytų.**

■

MEDŽIAGŲ MOKSLO ATEITIS

■ Atkelta iš 6 p.

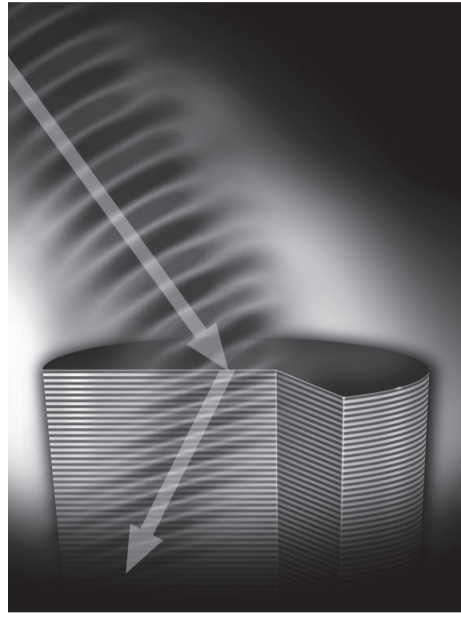
silicio – net ir saulės kolektoriai, kurių vis dažniau tenka pamatyti ant gyvenamųjų namų stogų. Siekiant sukurti 20 proc. efektyvumo silicio saulės elementus, moksliniai tyrimai tęsiasi 50–60 metų. Tokių patį rezultatų su perovskito saulės elementais pasiekti užtruko dešimt kartų trumpiau – apie 5 metus. Mokslininkų žinios ir naudoti įrankiai, siekiant sukurti šią medžiagą, buvo kritiškai svarbūs organinių perovskitų atsiradimui.

– Prieš persikeliant gyventi į Japoniją ir dirbti NJMMI, apgynęs daktaro disertaciją kurį laiką stažavotės JAV Kalifornijos universitete. Kaip Jūsų karjeros kelias pasuko Tekančios saulės šalies link?

– Apie NJMMI ir jo veiklą medžiagų mokslo srityje sužinojau baigęs magistrantūros studijas. Tai puikus mokslinių tyrimų institutas, kur visą savo dėmesį galiu sutelkti moksliniams tyrimams. NJMMI dirbantys tyrėjai yra aprūpinti puikiais instrumentais, įskaitant elektroninius mikroskopus – tai man labai svarbu, nes naudoju juos atominių medžiagų struktūroms pavaizduoti. Japonija yra šalis, galinti mokslininkams pasiūlyti didelę mokslinių prietaisų instrumentuotę. NJMMI dirbančių mokslo darbuotojų ir modernios bei pažangios technikos santykis subalansuotas puikiai, todėl gauti prieigą prie reikiamo instrumento neužima daug laiko.

– NJMMI dirbate nepriklausomu mokslininku. Ką tyrėjui reiškia būti nepriklausomam savo darbe?

– Nepriklausomi profesoriai neturi viršesnių vadovų, kuriems būtų atskaitingi. Jie turi tam tikrą pasirinkimo laisvę atlikti tokius mokslinius tyrimus, kuriuos patys pasirenka, siekiant gauti finansavimą vykdomiems projektams. Esu nepriklausomas ta prasme, kad galiu atlikti tokius tyrimus, kurių noriu, tačiau tai neatleidžia nuo pareigos pateikti gerus rezultatus. Nepriklausomas mokslininkas taip pat yra mokslinių tyrimų grupės vadovas. Palyginus su kitais profesoriais, dirbančiais NJMMI, turiu gana mažą, bet labai tarptautinę komandą: dirbu kartu

Metamedžiaga

su mokslo daktaro laipsnį įgijusiais tyrėjais iš Prancūzijos, Irano, Kinijos, Indijos.

– Kaip apibūdintumėte savo patirtį, dirbant nepriklausomu mokslininku prestižinėje Japonijos mokslo institucijoje?

– Darbas NJMMI nėra vien tik naujų medžiagų kūrimas ar patentų paraiškų pildymas. Vienas iš pagrindinių tikslų dirbant šiame institute yra studentų kuravimas, mokymas ir jų kritinio mąstymo įgūdžių ugdymas. NJMMI studentus priima į mokamas stažuotas ne ilgesniam kaip 90 dienų laikotarpiui, į kurias kandidatuoti kviečiame ir KTU studentus. Japonijos mokslo populiarinimo bendruomenė (angl. *Japan Society for the Promotion of Science, JSPS*) taip pat siūlo podoktorantūros mokslinių tyrimų stipendijas 1–2 metų laikotarpiui. Japonijos vyriausybė nuolat kviečia studentus, doktorantus iš viso pasaulio mokslinius tyrimus atlikti jų šalyje. Man, kaip tyrėjui, labiausiai imponuoja tai, kad mokslininkai yra atvirų pažiūrų žmonės. Studentai turi suprasti: dirbant šį darbą, reikia priprasti prie to, kad dažnai tenka klysti. Tai reiškia, kad gamtą ir jos išteklius yra sunku suprasti, ir tam reikia didelio nuolankumo.

– Kas išskiria NJMMI iš kitų panašaus profilio mokslo institucijų visame pasaulyje?

– NJMMI mokslininkai dirba su labai įvairiomis medžiagomis. Pavyzdžiui, kai kurie Instituto tyrėjai kuria naujas aukštos temperatūros superlaidžias medžiagas, praleidžiančias elektros energiją be pasipriešinimo. NJMMI taip pat turi stipriausią branduolinio magnetinio rezonanso (BMR) spektroskopą pasaulyje. BMR veikimas yra panašus į magnetinio rezonanso tomografijos (MRT) technologiją, kuri naudojama neskaidriems organizmo dariniams pavaizduoti ir jų patologiniams pokyčiams nustatyti, pavyzdžiui, įvairiems augliams. Savo institute BMR pasitelkiame molekulių struktūrai nustatyti. Be to, tarptautiniame medžiagų nanoarchitektonikos centre bandome kurti mano jau minėtas medžiagas iš „apačios ir viršų“. Tam tikra prasme mūsų darbas, siekiant sukurti medžiagas ir prietaisus, prilygsta architekto darbui projektuojant pastatą.

– Lyginant su NJMMI, kaip vertinate KTU „Santakos“ slėnį, kuriame neseniai lankėtės?

– Iš tiesų, Lietuvoje lankiausi pirmą kartą. KTU „Santakos“ slėnis man padarė stiprų pirmą įspūdį. Manau, kad tai – labai modernus mokslo centras su pažangiais įrenginiais ir profesionaliais darbuotojais. KTU Medžiagų mokslo instituto direktorius Sigitas Tamulevičius mane priėmė labai šiltai, skyrė daug dėmesio ir pastangų, organizuojant mano vizitą. Pastebėjau, kad jo komandos tyrėjai labai kompetentingi ir šauniai dirba. KTU „Santakos“ slėnis – tai puiki vieta atlikti mokslinius tyrimus.

– Kaip toliau vyks Jūsų ir KTU bendradarbiavimas?

– Kartu su KTU Medžiagų mokslo institutu vykdomi tyrimai einasi kuo puikniausiai. Mūsų tikslas yra ir toliau išlaikyti veiksmingą ir efektyvų darbą, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai. Kai grįšiu į Lietuvą kitais metais, planuoju kartu su savimi pasikviesti ir keletą savo kolegų iš NJMMI. Projekto įgyvendinimas, bendradarbiaujant su KTU, man suteikia galimybę susitikti su naujais žmonėmis, keistis informacija ir praktinėmis žiniomis, išmokti

naujų dalykų ir atrasti dar daugiau potencialių bendradarbiavimui sričių tarp NJMMI ir KTU.

– Tyrinėjate nanokristalus. Ko tikėtės pasiekti?

– Kartu su tyrėjų grupe bandome sukurti įvairių formų nanokristalus ir sukonstruoti didesnes medžiagas, naudojant nanokristalus kaip „statybinius blokus“, taip kontroliuojant jų formą ir dydį. Viena iš pirminių mano idėjų buvo panaudoti nanokristalus kaip biojutiklius. Anuomet JAV kariuomenė buvo suinteresuota sukurti jutiklį, kuris galėtų aptikti chemines medžiagas ir net tokias infekcines ligas kaip juodligę. Tačiau egzistuoja paprastesnių ir tradiciskų šių jutiklių panaudojimo būdų. Išmatavus ir aptikus tam tikrų baltymų kraujyje, nanokristalus galima panaudoti įvairiose medicinos srityse.

– Papasakokite apie savo svarbiausius mokslinės veiklos tikslus.

– Jau apie dešimt metų dirbu su metamedžiagomis. Bandome sukurti metalo nanodaleles ir mažas struktūras, kurios galėtų kontroliuoti šviesą. Pavyzdžiui, šiandien mokslininkai gali sukurti naujų rūšių optinius lęšius, kurie yra tiesūs, o ne lenkti. Tai labai svarbu, nes išlenkti lęšiai turi nepageidaujamų savybių, kurios daro juos mažiau tikslūs. Žmogaus regimasis suvokimas priklauso nuo to, kaip sklindanti šviesa paliečia jo akis. Šviesa, „atsitrenkusi“ į paprastą medžiagą, ją sugeria arba atspindi, tačiau vadinamoji metamedžiaga yra sukurta taip, kad ją pasiekusi šviesa gali būti nukreipiama ir net formuojama.

Su metamedžiagomis dirbantys mokslininkai bando sukurti geresnes saulės baterijas ir įtaisus, kurie galėtų manipuluoti šviesa, siekiant perduoti informaciją. Vienas iš neįprastų metamedžiagų pritaikymo būdų, sulaukiantis daug dėmesio, yra vadinamasis „maskavimo įtaisas“. Dalis mokslininkų siekia sukurti metamedžiagas, kurios galėtų nukreipti šviesą aplink objektą, kad šis taptų iš esmės nematomas. Ar ilgainiui turėsime nematomumo drabužius, kurie šiandien egzistuoja tik mokslinėje fantastikoje? Galbūt... Kuriamos metamedžiagos rodo, kad tai gali būti įmanoma.

MOKSLININKŲ LIKIMAI

GALIMYBĖ GYVENTI LIETUVIŠKA DVASIA

■ Atkelta iš 10 p.

XIV–XX a. lietuvių tautiniai drabužiai. Kartu su Lietuvos ambasada organizuota M. K. Čiurlionio paveikslų paroda.

Pastebima ir S. Sidaro švietėjiška veikla: skaityti pranešimai lietuvių konferencijose „Lietuva–Sibiras“ (Altajaus kraštas), „Lietuvių kultūros dienos“ (Irkutskas, Krasnojarskas, Sankt-Peterburgas). Be to, kiekvienais metais organizuojami renginiai ir skaitomos paskaitos apie Lietuvą Krasnojarsko krašto bibliotekoje. Lietuvoje pastaruosiu metu skaityti pranešimai konferencijose „Dvasingumo sklaida ugdymo realybėje“ (Vilniuje, Rokiškyje), parengti straipsniai tarptautinei kolektyvinei monografijai „Ugdymo dvasingumas“ (2012) ir „Gyvensime tėvų žemėje“ (2013).

Kuriant dvasinę aplinką

Lietuvių bendruomenę ypač vienija mūsų kultūros dvasingumas, kuris parodomas ir tvarkant buvusių kalinių bei tremtinių kapus Krasnojarsko krašte. Čia taip pat neapsieinama be S. Sidaro iniciatyvų, autoriteto ir paramos. Darbų daug, bet ir padaryta nemažai: Antai, 2010 m. pakeista Šv. Mergelės Marijos statula ir atnaujinta 14 kryžių Korbiko kapavietėje. 2011 m. kartu su ukrainiečiais, estais, vokiečiais, latviais ir suomiais pastatytas juodojo akmens paminklas tremtiniams Orešnoje kaime. 2013 m. sutvarkytos lietuvių kapavietės Krasnojarsko krašto Manskij ir Kazačinskij rajonuose, o 2014 m. – kapavietės Kazačinskio rajone Lesosibirsko, Momotovo, Piskunovkos ir Zacharovkos gyvenvietėse. 2015 m. Manskij rajono trečiame kilometre pastatyta 16 kry-

žių. Kiekvienais metais lankoma kapavietė ir tvarkomas paminklas baisiomis kalnimo sąlygomis ir žudynėmis pagarsėjusio lagerio „Revučij“ vietoje. Suorganizuotos dvi ekspedicijos į už poliarinio rato buvusią tremties vietovę „Igarka“, taip pat suburta dalyvių grupė ekspedicijai „Kraslagas 12“ Lietuvos prezidento A. Stulginskio tremčiai atminti.

Patirtis parvirtina, kad tokie darbai, talkos, ekspedicijos yra ypač reikšmingos tremtinių palikuonims, ieškantiems tapatumo šaknų ir bandantiems vertinti savo aplinkos dvasingumą. Šioje srityje S. Sidaro veikla yra neįkainojama. Gal tai ir yra toli nuo tėvynės lietuviška dvasia gyvenančios iškilios asmenybės misija.

Post scriptum. Lietuvoje išleistoje kolektyvinei monografijoje „Ugdymo dvasingumas“ (2012) S. Sidaras rašė apie organizuo-

jamas jaunimo grupių keliones po Sibiro tremties vietas: „...jauni žmonės, nepamatę nieko, išskyrus laukinę taigą ir dvi tris lietuves senutes, taip iš esmės nieko ir nesupratę, išvyksta atgal.“ Tai ne priekaištas, o veikiau pastebėjimas, kad, siekiant suvokti lietuviškos dvasios reikšmę, žmogui reikia daug pastangų ir gyvenimo patirties. Tai tarsi paaiškinimas, kodėl neretai nesuvokiame kitų elgesio ar darbų prasmės, negebame puoselėti tai, kas sukurta Lietuvoje, kodėl nepajėgiame įvertinti mūsų dvasinės aplinkos gėrio ir išvykstame į kitas šalis, tėvynę iškeisdami į materialinę gerovę. Ši išmintis išryškėja, vertinant skaudžią tremties patirtį ir galimybę gyventi lietuviška dvasia, kurios prasmę suvokti padeda mūsų tautiečio Sauliaus Sidaro darbai.

PRISIMINKIME TAUTOS BUDINTOJĄ JONĄ ŠLIŪPĄ (1861–1944)

Sigutė BENDIKIENĖ

1882 m. vasarą J. Šliūpas, gavęs iš Maskvos generalgubernatoriaus pasą, važiavo susipažinti su Prūsų Lietuva. „Dyviną įspaudą padarė ant manęs Prūsija, – rašė J. Šliūpas. – Keliai dailūs, ūkė kilta, namai kaimų ir miestelių švarūs, bet dvasė žmonių, kas link savo tautos, užmigusi! Jiems rūpi tik trupučius mūsų pasakų, mįslius, dainas surinkti, idant išliktų tie skarbai mirštančios lietuvių tautos! „Tik mes dar nemirštame!“ – tariau sau – ir veltui jūs, prūseliai, giedate mums „requiescant in pace!“ Nuvykęs į Ragainę, susipažino su Mažosios Lietuvos visuomenės veikėju ir spaudos darbuotoju Martynu Jankumi. Ta pažintis išaugo į glaudų bendradarbiavimą, puoselėjant lietuvių ir leidžiant laikraštį „Aušra“.

Daktaras Jonas Šliūpas, aušrininkas, filosofas, publicistas, gydytojas, visuomenės veikėjas, pirmasis Palangos burmistras, gimė 1861 m. kovo 6 d. (pagal senąjį kalendorių – vasario 23 d.) Šiaulių apskrityje, Gruzdžių valsčiaus, Rakandžių kaime, ūkininkų šeimoje. Aštuonerių metų sūnų tėvai išsiuntė pas tėvo brolių kunigą Aloyzą. Netrukus jis buvo priimtas į Mintaujos (dabar – Jelgavos) vokišką gimnaziją, kurią 1880 m. baigė pirmuoju mokiniu. (Paskutiniaisiais metais jis jau turėjo teisę mokytį kitus mokinius, užsidirbdavo pragyvenimui ir dar tėvus parėmė.) Tais pačiais metais įstojo į Maskvos universitetą studijuoti filologiją, o 1881 m. perėjo į Teisės fakultetą. Kitais metais persikėlė į Petrapilio universiteto Gamtos fakultetą studijuoti tikslųjų mokslų, nes tikėjosi, baigęs juos, būti naudingesnis Lietuvai. Peterburge, kaip ir Maskvoje, dalyvavo lietuvių studentų visuomeninėje veikloje, subūrė dvi skirtingų pažiūrų organizacijas, kurių viena sekė rusų narodovolcais, kėlė ekonominius ir socialinius klausimus, o kita rūpinosi vien lietuviškais reikalais: lietuvių kalba, tautosaka, istorija.

Knygoje „Aušrininkas dr. Jonas Šliūpas“ Julius Būtėnas pateikia bandymo legaliai leisti lietuviškus leidinius spaudos draudimo metais memorandumo santraukos citatą: „1882 m. lapkričio 7 d. Gruzdžių valsčiaus valstiečio Jono Šliūpovičiaus vardu J. Šliūpas įteikė memorandumą vidaus reikalų ministrui. Prašo „teiktis atnaujinti leidinių lietuvių kalba lotyniškais raidėmis spausdinimą“, leisti spausdinti tomis raidėmis lietuviškas knygas, laikraščius, žurnalus, pažymi, kad

vietinio spaudos organo nebuvimas negiamai veikia gyventojų ekonominę būklę. Prašymą J. Šliūpas pagrindė ekonomiais, kultūriniais ir politiniais motyvais. Kaimo mokyklos, kuriose nemokoma gimtąja kalba, neduoda jaunimui reikalingų žinių. Valstiečiai dėl tamsumo nesupranta, kaip tinkamai dirbti ir panaudoti kapitalą, išaugus prieaugliui ir bežemių skaičiui, pradėjo bylinėtis dėl žemės ir jos pasidalijimo. Lietuvių kalbai fonetiškai netinkamas „graždankos“ raidynas tik stiprina lietuvių polonizaciją ir, norint jai atsispirti, reikia grįžti prie lotyniškų abėcėlės. Leisdama lietuvišką spaudą, „valstybė įsigys tinkamus piliečius, lietuvių atsivadimą ir dėkingumą, apginkluos juos prieš slaptą maištavimą, nepaliks lietuvių tolimesnei lenkų kultūros įtakai.“

Nors šis J. Šliūpo memorandumas liko be atgarsio, tai – svarbus istorinis dokumentas, liudijantis apie vos 21-erių jaunuolio užmojus. 1883 m. J. Šliūpas, sulaukęs Martyno Jankaus kvietimo, prisijungė prie laikraščio planuotojų, ir per jį mažutė Maskvos lietuvių studentų „Aušra“ (laikraštėlis leistas dar 1880–1881 m.) tapo istorinės „Aušros“ pirmtake, o Jonas Šliūpas – laikraščio krikštatėviu. „Aušros“ gimimo metu Lietuvoje siautėjo carinės Rusijos okupacija. Uždarytos parapijinės lietuviškos mokyklos, kurių vien Žemaitijoje buvo 150. Vietoje jų veikė 50 rusiškų mokyklų, kurių žemaičiai vengė. Miestuose tada mažai kas kalbėjo lietuviškai. Tokiu metu ir susibūrė grupelė jaunų šviesuolių, kurie susidėjo savo santaupas ir išleido „Aušrą“ – su užmoju telkti tautą: techninis redaktorius J. Mikšas – 21-erių metų amžiaus, J. Šliūpas – 22-ųjų, M. Jankus – 25, J. Basanavičius – 32-ųjų.

Jonas Šliūpas „Aušros“ redaktoriaus pareigas perėmė nuo 1883 m. pabaigos, nuo 5 numerio, ir iki 1884 m. kovo išleido aštuonis numerius (iš viso 40). Prūsijos valdžiai ėmus persekioti, buvo priverstas emigruoti iš pradžią į Lietuvą, vėliau – per Prūsiją ir Hamburgą į Ameriką. Gyvendamas Amerikoje, Jonas Šliūpas 1885 m. sulaukė mylimosios Liudvikos Malinauskaitės ir ten susituokė. Žmona išėmė iš garsėjo kaip pirmoji lietuvių, kalbėjusi viešuose susiėjimuose, jos kūryba spausdinta „Aušroje“, „Varpe“ ir išėmė leidiniuose. Jiems gimė trys vaikai: 1886 m. dukra Aldona (baigė medicinos studijas, garsėjo kaip gydytoja ginekologė, bandė grįžti į Lietuvą, padėjo tėvui Pirmojo pasaulinio karo metu Voroneže šelpti pabėgėlius lietuvius, vėliau grįžo į Ameriką); 1888

m. sūnus Kęstutis (Amerikoje ir Vokietijoje baigė fizikos mokslus, nuo 1920 m. grįžo į Kauną, tapo universiteto Gamtos mokslų fakulteto profesoriumi ir 10 metų vadovavo Fizikos katedrai); jauniausia dukra Hipatija gimė, kai tėvas 1891 m. baigė Merilando (Maryland) medicinos mokyklą ir gavo gydytojo diplomą, 1916 m. ištekėjo už Martyno Yčo, vėliau tapusio pirmuoju Lietuvos finansų ministru, susilaukė keturių vaikų.

Amerikoje Šliūpų šeimos gyvenimas nebuvo lengvas, nes didžioji dalis pajamų išėmė spaudos darbams ir lietuvių puoselėjimui. Gyvenimas kiek palengvėjo, J. Šliūpai pradėjus sėkmingą gydytojo praktiką. Tačiau ir tada nuo visuomeninių darbų jis nebuvo atsisitraukęs: inicijavo, steigė ir dalyvavo įvairių lietuviškų organizacijų veikloje: 1885 m. – Lietuvos mylėtojų draugija, 1889 m. – Lietuvių mokslo draugystė, 1900 m. – Susivienijimas lietuvių Amerikoje (SLA), 1910 m. – Lietuvių laisvamanių sąjunga, 1918 m. – Lietuvių laisvamanių federacija.

1918 m. gegužės mėn. J. Šliūpas iš Švedijos, kurioje išbuvo daugiau kaip pusę metų, grįžo į Ameriką ir vėl įsitraukė į Amerikos lietuvių gyvenimą. Parašė tuometiniam Amerikos prezidentui V. Vilsonui (Woodrow Wilson) memorandumą, patardamas buvusį Rusijos imperijos vakarinį pasienį atskirti ir atiduoti ten gyvenančioms tautomis. Prezidentas tada pyktelejo. 1918 m. rugpjūčio 23 d. senatorius H. Lodžas (Henry Cabot Lodge) Amerikos Senate pasakė kalbą, kurioje reikalavo, kad Rusijos imperijos buvusios sienos būtų apsaugotos. Šią kalbą palankiai įvertino Anglija, Prancūzija ir Italija. Tačiau ji nebuvo palanki ne tik Lietuvos ir Latvijos, bet ir kitų Rytų Europos šalių laisvės siekiam. J. Šliūpas susipažino su senatoriumi H. Lodžu ir jam išaiškino, kad Rusijos imperijoje gyvenančių 116 tautų turi atgauti laisvę, bei pasiūlė jam nesipriešinti Lietuvos ir Latvijos nepriklausomybei. Senatorius sutiko su šiomis mintimis ir rugpjūčio 29 d. į Senato protokolą įtraukė J. Šliūpo pasirašytą memorandumą. Šis J. Šliūpo žygis gerokai pakreipė visą Amerikos politiką Rytų Europos naudai. Prof. J. Jakštas jį taip įvertino: „Su šiuo memorandumu Jonas Šliūpas buvo pirmas lietuvis, įsiterpęs į Amerikos Senatą ir iš jo tribūnos per rastą tarpininką iškėlęs Lietuvos nepriklausomybės reikalą.“

1919 m. J. Šliūpas buvo Lietuvos atstovas ir delegatas Paryžiaus Taikos konferencijoje. Didžiojoje Britanijoje jis atstovavo Lietuvai bylinėjantis su Latvija dėl Palangos

grąžinimo, 1920 m. tapo Lietuvos atstovu Latvijoje ir Estijoje. Lietuvoje apsigyveno 1921-aisiais. Paskirtas Biržų prekybos ir pramonės banko direktoriumi, gimnazijoje J. Šliūpas dėstė higieną ir visuotinę literatūrą, vėliau mokytojavo Šiaulių gimnazijoje. Šiauliuose turėjo spaustuvių „Titnagas“, leido „Šiaulių naujienas“. 1923–1930 m. Lietuvos universitete dėstė medicinos istoriją, 1923 m. jam suteiktas Garbės daktaro vardas, vėliau – istorijos ir teisės mokslų Garbės daktaro vardai.

1928 m. balandžio mėn. po sunkios ligos mirė J. Šliūpo gyvenimo bendražygė žmona Liudvika. Po metų rugsėjo mėn. daktaras vedė antrą kartą, žmona tapo palangiškė Gracilda Grauslytė. Tėvo santuokai labai nepritarė jo vaikai, todėl, ieškodami ramybės, sutuoktiniai iš Kauno atsikėlė į Palangą ir dabartinėje Vytauto gatvėje nusipirko sodybą. Čia 1930 m. spalio 24 d. gimė sūnus Vytautas Jonas Šliūpas (šiuo metu jau atšventęs 85-ąjį gimtadienį ir gyvenantis JAV).

Per trejus metus dr. J. Šliūpas Palangai išrūpino miesto kurorto statusą. Miesto taryba jį išrinko pirmuoju burmistru. Palangai J. Šliūpas su pertraukomis vadovavo nuo 1933 iki 1941 m. Bene sunkiausi buvo 1938-ieji, kai gegužės 10 d. kilo didžiulis gaisras, be stogo palikęs pusę palangiškių – per 1500 žmonių.

Artėjant frontui, 1944 m. spalio pirmomis dienomis Šliūpų šeima pasitraukė į Austriją. 1944 m. lapkričio 3 d. dr. J. Šliūpas buvo pakviestas į Berlyną per radiofoną kreiptis į Amerikos lietuvius. Kalba buvo parengta, bet jos perskaityti nespėta – 1944 m. lapkričio 6 d. Jonas Šliūpas mirė. Šiame kreipimesi į tautiečius jis numatė, kokia Lietuva klestėtų: „Tai būtų kantoninė Lietuva, berods daugiakalbė, susidedanti iš latvių bei latgalių (estų), dalies gudų, prūsų bei lietuvių, kurie visi krūvon susimetę sukurtų vieną platesnę valstybę, lyg, kad dabartinė Šveicarija. Reikia manyti, jog tokia Lietuva būtų Naujojoje Europoje veiklus ir pažangus narys.“ Jeigu šiandien turėtume daugiau tokių žmonių, klausimų dėl kalbos ir Lietuvos išlikimo nekiltų.

Dr. Jonas Šliūpas palaidotas Čikagoje Lietuvių tautinėse kapinėse. 1989 m. Palangoje, Vytauto g. 23a, atidaryta dr. Jono Šliūpo memorialinė sodyba-muziejus, kuri per visus metus maloniai laukia lankytojų. *Autorė yra dr. Jono Šliūpo muziejaus Palangoje muziejininkė*

LMA VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKOJE

„Nuo stalavos iki valgomio“

2016 m. gegužės 11 d. LMA Vrublevskiy bibliotekoje įvyko architekto M. Daraškevičiaus vieša paskaita „Nuo stalavos iki valgomio, arba Valgomio kambario ir valgybos kultūros raida Lietuvos dvaruose nuo XVII a. iki XX a. vidurio“. Valgomio kambarys Vakarų Europoje atsirado tik XVIII a. pabaigoje, tačiau Lietuvoje valgyti skirta patalpa, vadinama stalava, egzistavo jau XVI a. LDK teritorijoje tarp Rytų ir Vakarų susiformavo specifinis bajorijos skonis ir elgsena, kuriems įtakos turėjo įvairių kaimų-

ninių šalių ir tautų (Kijevo Rusios, totorių, vokiečių, lenkų, italų, prancūzų) kultūros.

Paskaitoje lektorius supažindino su valgomio architektūra, interjeru ir taikomąja daile, susijusia su šia erdve. Ištyrinėjus įvairių bajorijos sluoksnių dvarų ir rūmų planus, galima sužinoti apie įprastą valgomio vietą name, būdingus baldus, stalo įrankius, indus, jų istoriją.

Antroje paskaitos dalyje lektorius apžvelgė valgomio etiketą ir tradicijas, pasakojimą, kodėl ir kuo garsėjo sarmatiškas

svetingumas, kokie buvo valgomio tarnai, sarmatiškas aprangos kodas, kuo skyrėsi angliškas sodinimas prie stalo nuo prancūziško aptarnavimo ir prancūziškas stilius nuo rusiško. Pranešėjas taip pat supažindino su architektūros, etiketo ir gastronomijos leidiniais, formavusiais Lietuvos dvarų valgomio kultūrą. Paskaita iliustruota XIX–XXI a. dvarų valgomųjų nuotraukomis. *Parengta pagal LMA Vrublevskiy bibliotekos Komunikacijos skyriaus informaciją*

„Doktorantūra Lietuvoje 2020: prognozės ir vizija“

Gegužės 6 d. Mykolo Romerio universitete įvyko Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos (LJMS) kartu su MRU Mokslo ir inovacijų paramos centro Socialinių inovacijų doktorantūros mokykla ir MRU Doktorantų draugija organizuotas Lietuvos jaunųjų mokslininkų forumas „Doktorantūra Lietuvoje 2020: prognozės ir

su moksliniais vadovais ir konsultantais svarbą, būtinybę stiprinti tyrimų tarpdiscipliniškumą ir tarptautiškumą, ugdyti perkeliamuosius gebėjimus.

Plenarinės sesijos metu prof. habil. dr. Eugenijus Butkus (VU), prof. habil. dr. Antanas Čenys (LURK, VGTU), prof. dr. Dainius Haroldas Pauža (LMT, LSMU), doc. dr.

Po pertraukos darbas vyko dviejose grupėse: „Doktorantūra ir podoktorantūra“ (moderatorė Dalia Karlaitė) ir „Verslo ir mokslo bendradarbiavimas (profesinė doktorantūra)“ (moderatorius dr. Andrius Puksas). KTU Doktorantų draugijos Akademinių reikalų koordinatorė Jolita Čeitytė priminė, kad doktorantai yra mokslo

Salomėja Zaksaitė pasidalino įspūdziais apie podoktorantūros stažuotę, kurią koordinavo Lietuvos mokslo taryba, atskleidė jos privalumus ir trūkumus.

Dabartinis teisinis reglamentavimas neskatina verslo ir mokslo bendradarbiauti, tačiau ir neužkerta jam kelio. Reikia tik stipresnės politinės valios. Kol diskutuoja-

ma apie pramoninės doktorantūros privalumus, kai kurios įmonės jau ryžtasi aukštesiose mokyklose remti jaunųjų tyrėjų iniciatyvas. Dr. Agnė Paliokaitė kaip tik atstovauja vienai tokių įmonių. Anot jos, sulaukęs deramo valdžios institucijų dėmesio verslo ir mokslo bendradarbiavimui, verslas drąsiau investuos į jaunuosius tyrėjus. Arminas Varanauskas išryškino sėkmingos pramoninės doktorantūros plėtros Danijoje priežastis, o dr. Nomedą Gudeliene akcentavo tarpusavio pasitikėjimo svarbą.

Renginį vainikavo neseniai išrinktos Eurodoc viceprezidentės Julijos Baniukevič pranešimas apie doktorantūros modelius Europoje. Dr. Milena Medineckienė ir Aidis Stukas apibendrino forumo dalyvių pasiūlymus. *Parengta pagal MRU informaciją. Organizacinė renginio komanda – Dalia Karlaitė, dr. Andrius Puksas, Aidis Stukas, Gita Lasytė, Loreta Paukštytė ir Aistė Pupininkaitė*

Forumo dalyviai. Antroji iš kairės – LJMS pirmininkė dr. Milena Medineckienė

Forumo pranešėjai ir svečiai. Pirmasis iš dešinės – Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. dr. D. H. Pauža

Pranešimą skaito dr. Kristijonas Vizbaras Vidūno Gelumbausko nuotr.

vizija“. Renginį sveikinimo žodžiais pradėjo LJMS pirmininkė dr. Milena Medineckienė ir MRU mokslo ir tarptautinių ryšių prorektorė dr. Inga Žalėnienė.

Atidarymo sesijos metu jaunesni mokslininkai – dr. Tomas Ambrasas (MRU), dr. Ingrida Celešiūtė (VDU) ir dr. Kristijonas Vizbaras (Brolis Semiconductors) – su gausiai susirinkusiais forumo dalyviais pasidalino doktorantūros studijose įgyta patirtimi. Jie akcentavo glaudesnio bendradarbiavimo

Loreta Tauginienė (MRU), dr. Brigita Serafinavičiūtė (VU) ir Tadas Juknevičius (MOS-TA) nagrinėjo doktorantūros problemas ir prognozes. Nemažai dėmesio skirta gana sudėtingo doktorantūros teisinio reguliavimo problemai. Apžvelgti akademinės etikos ir atvirosios prieigos klausimai, pateikti pasiūlymai dėl doktorantūros studijų metu parngtos ir paskelbtos mokslinės produkcijos vertinimo, stipendijų didinimo, būtinybės vengti darbų, nesujusių su moksline veikla.

ir inovacijų kūrėjai, privalo būti aktyviais, kritiškais ir motyvuotais visuomenės nariais. Švietimo mainų paramos fondo Aukštojo mokslo programų skyriaus vadovė Iлона Kazlauskaitė priminė, kad doktorantai gali pasinaudoti ne tik gerai žinoma tarptautine Erasmus+ programa, bet ir kitomis tarptautinėmis (*Jean Monnet*) ir nacionalinėmis (valstybinių stipendijų, tarptautinių praktikų) programomis tiek doktorantūros studijų metu, tiek ir baigę šias studijas. Dr.

PUSIAU RIMTAI

Vietos bendruomenių diena?

Juozapas DIRVONĖNAS

Gal dar ir ne visi žinote, kad 2016-ieji buvo paskelbti **Vietos bendruomenių metais**. Mūsų redakcija gavo skaitytojos, turinčios didžiulę bendruomeninės veiklos patirtį, laišką. Skaitytoja klausia, kada derėtų minėti **Vietos bendruomenių dieną**? Tą dieną visos valdžios institucijos sukvieštų bendruomeninio judėjimo aktyvistus, su jais nuoširdžiai pabendrautų, išklaustų jų pasiūlymus ir pageidavimus, papasakotų, kaip sekasi įgyvendinti anksčiau gyventojams (rinkėjams) duotus pažadus. Nors galimybių taip pabendrauti ir iki šiol buvo, tačiau bent jau Vietos bendruomenių (ir dar – „rinkiminiams“) metais tokia speciali diena politikams, ypač norintiems jais tapti, labai praverstų.

Minėta skaitytoja ne tik nusistebėjo, kad **Vietos bendruomenių dienos** net šiemet

Lietuvoje nėra, bet ir ryžosi pasiteirauti, gal valdžia jau planuoja tokią dieną ar net visą savaitę (panašiai kaip Nacionalinę bibliotekų savaitę) skirti bendruomeninės veiklos skatinimui. Ji kreipėsi į labai solidžiu vardu pavadintą ministeriją, kurioje yra net specialus Šeimos ir bendruomenių departamentas. Jo darbuotojai tą laišką labai atidžiai išnagrinėjo ir tik šiek tiek pavėlavę atsakė, kad „nei Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatyme, nei tarptautiniuose teisės aktuose nėra nustatyta vietos bendruomenių diena, kaip atmintina ir (ar) minėtina, todėl tokia diena atskirai nėra minima“. Valdžios darbininkai dar priminė, kad minėtinių ir atmintinų dienų sąraše jau yra daug dienų, „kurios yra svarbios ir aktualios, plėtojant bendruomeninę veiklą (pvz., Tarptautinė žmogaus teisių diena ir kt.)“.

Gavusi tokį solidų atsakymą, skaitytoja iškart atsivertė stalinį kalendorių, kad išsi-

aiškintų, kurias kitas datas vertėtų žinoti. Ir štai ką ji rado: sausio 25-oji – Kirmėlinė; kovo 3-oji – Lėlių šventė (Hina-Matsuri); kovo 10-oji – 40-ies paukščių diena; kovo 21-oji – Tarptautinė miego diena, balandžio 4-oji – Lankomiausio puslapio diena, balandžio 17-oji – Sekretorės diena, balandžio 20-oji – Tarptautinė kovos su triukšmu diena, balandžio 25-oji – Pasaulinė pingvinų diena, balandžio 29-oji – Tarptautinė šokio diena, gegužės 13-oji – Buhalterių diena, gegužės 31-oji – Pasaulinė šviesiaplaukių diena. Paaiškėjo, kad liepos 6-oji sutampa su Tarptautine bučinių diena, o liepos 18-ąją minima Tarptautinė aludarių diena. O štai birželio 4-ąją galima lupti savo atžalas, nes tai – Tarptautinė agresijos prieš vaikus diena.

Bendravimo teorijos žinovai teigia, kad vienas iš svarbiausių šios teorijos teiginių yra: „Paverskite rūgščią citriną saldžiu limonadu.“ **Taigi, Vietos bendruomenių**

diena galėtų puikiai pasitarnauti ir mokslo raidai. Tik įsivaizduokite: susirinktų bendruomenių ir nevyriausybinų organizacijų – sąjungų, draugijų ir asociacijų, entuziastai iš universitetų ir mokslo centrų, susitiktų su plačiąja visuomene – mokslo rezultatų vartotojais ir tyrimų užsakovais, papasakotų apie naujausius atradimus ir išradimus, pasikalbėtų apie tai, kiek mūsų valstybei reikia mokytojų (diplomuotų) žmonių, padiskutuotų, kas svarbiau – **docentas ar santechnikas** (nebūtinai iš Ukmergės, kaip dainuodavo a. a. Vytautas Kernagis). Išsiaiškintų, kas čia pristeigė nesuskaičiuojamą gausybę universitetų. Gal net paaiškėtų, kad tariama tų universitetų gausa Lietuvoje – įžūlus melas, o jų sujungimas ir net pardavimas ar pirkimas neduos tokio efekto centriniam biudžetui, apie kurį valdžios koridoriuose dabar taip noriai tauškiamas.

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Pažinimo ir ugdymo erdvė: mokslininkai – visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. skyrė 10 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas. Nariai: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentinas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Andrius Puksas, Milena Medineckienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė, Dalia Shilas (PLB), Eugenijus Stumbrys
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com (pagrindinis); mokslolietuva@takas.lt (papildomas)
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.